

МАТЕРІАЛИ ІV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК»**

(9–10 лютого 2018 року)

Вінниця
2018

УДК 80(063)
П 27

Перспективи розвитку філологічних наук. Матеріали
П 27 IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця,
9–10 лютого 2018 року). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений»,
2018. – 104 с.
ISBN 978-617-7640-03-4

У збірнику представлені матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку філологічних наук». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, літератури зарубіжних країн, романських, германських та інших мов, теорії та практики перекладу та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80(063)

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Балюк В.Є. ЩОДО ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ	5
Буряк О.Ф. ФІЛОСОФІЯ ЛЮБОВІ В ПОЕЗІЇ ІГОРЯ КАЛИНЦЯ.....	8
Іванченко В.Є. ІНДИВІДУАЛЬНА МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО.....	13
Кравченко М.А. РОЗРОБКА УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 8 КЛАСУ НА ТЕМУ: «ОДНОСКЛАДНІ ПРОСТІ РЕЧЕННЯ»	17
Кутуза Н.В. ПЕРЕКОНАННЯ ТА СУГЕСТІЯ: ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ РІЗНОВИДІВ КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ	24
Лаврусенко М.І. РОМАН АНДРІЯ КОКОТЮХИ «ЧЕРВОНІЙ» ЯК ПРИКЛАД МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	27
Личук С.В. СЛОВОТВІРНІ ГЕОГРАФІЧНІ ДІАЛЕКТИЗМИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ	31
Найт Н.Ф. АКТУАЛЬНІСТЬ ГЕТЕРОГЕННОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЧАСТИН МОВИ В НАУЦІ ТА ОСВІТІ СУЧАСНОСТІ	34
Narodovska O.M. LINGVO-COGNITIVE ASPECTS OF THE STYLISTIC RECEPTION OF THE PUN (ENGLISH WORD GAME).....	38
Підгорна О.М. «...МАБУТЬ, НАВІКИ ЗАВОЙОВАНИХ ЖІНОК ЯК І НАВІКИ ЗАВОЙОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ, І СПРАВДІ НЕМАЄ [С. 6]» ...? ЕДИПАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ РОЗДВОЄНОСТІ ГЕРОЇНІ «ЖІНОЧОГО ЛІТОПІСУ» КРІЗЬ ПРИЗМУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ	41
Смольницька О.О. ДІОНІСІЙСТВО У ПЕРЕКЛАДАХ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПОЕЗІЇ МАКСИМОМ РИЛЬСЬКИМ: ПРОТИВАГА АПОЛЛОНІЗМУ ЧИ ДОПОВНЕННЯ	49
Тереховська Л.М. ПОРІВНЯННЯ З ОРУДНИМ ВІДМІНКОМ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ ЧИННИК ЕСТЕТИЗАЦІЇ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ (НА ПРИКЛАДІ ПОСТМОДЕРНОЇ ПОЕЗІЇ).....	54
Цепа О.В. ОБРАЗ ОПОВІДАЧА В НОВЕЛІ «ФАВСТ» ГРИГОРІЯ КОСИНКИ	58
Юлдашева Л.П. АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГОЛОВКІВ ТВОРІВ	62

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Плотян С.М. ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	67
---	----

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Крицак О.О. ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ВТЗН ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ	72
Рулупенко L.L. ENGLISH LINGUISTIC COMPONENT IN THE LANGUAGE OF MODERN UKRAINE'S SOCIETY	76
Рукалиак М.В. IMPORTANCE OF IDIOMS IN MODERN ENGLISH.....	80
Стельмах М.Ю. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ У ПЕРСЬКІЙ МОВІ	84
Тарасюк І.В. ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ ЖЕСТІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ФРАНЦУЗЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ).....	87
Юшкевич В.І. ПУБЛІЧНИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС: ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ВІДМІННОСТІ.....	90

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Дьячук С.В. І. Я. ФРАНКО – ПЕРШИЙ ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗАГАДОК.....	94
--	----

РИТОРИКА

Duban N.B. MODES OF PERSUASION IN DONALD TRUMP'S DISCOURSE (BASED ON HIS PUBLIC ADDRESSES DURING THE 2015–2016 PRESIDENTIAL CAMPAIGN IN THE USA).....	99
---	----

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Балюк В.Є.

*вчитель української мови та літератури,
загальноосвітня школа I-III ступенів*

ЩОДО ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Соціальні процеси, пов'язані з умовами перехідного періоду, змінами в структурі суспільно-політичного устрою, зміною складу активних учасників комунікації, призводять до «розхитування» традиційних літературних норм.

До проблеми культури мовлення зверталася ціла когорта вітчизняних лінгвістів і методистів (Н. Бабич, І. Білодід, М. Васильєва, О. Біляєв, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Каніщенко, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Пилинський, Д. Розенталь, В. Русанівський, М. Шанський та ін.).

Культура мовлення – це сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують суб'єкту можливість легко будувати мовленнєві висловлювання для оптимального розв'язання завдань спілкування.

Звертаючись до проблеми формування культури мовлення, С. Ожегов [1] зазначав, що висока культура мовлення – це вміння правильно, точно й виразно передавати свої думки засобами мови. Але автор зазначає, що висока культура мовлення полягає не лише у слідуванні нормам мови, вона полягає ще й в умінні знайти не лише точний засіб для вираження власної думки, а й найбільш зрозуміле (найбільш виразне) й найбільш доцільне (стилістично виправдане).

Видатний педагог-класик В. Сухомлинський надавав культурі мовлення особливого значення, він уважав, що мовленнєва культура людини – це дзеркало його духовної культури. Педагог наголошував на тому, що важливим засобом впливу на дитину, облагородження її

почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова [2].

Проблема підвищення культури мовлення акумулює дві складові: засвоєння літературної мови й правильності мовлення шляхом сприйняття нормованого мовлення літературних творів та формування на цій основі навичок мовленнєвої майстерності та комунікації.

Дане визначення дозволяє виділити 3 аспекти культури мовлення (рис. 1).

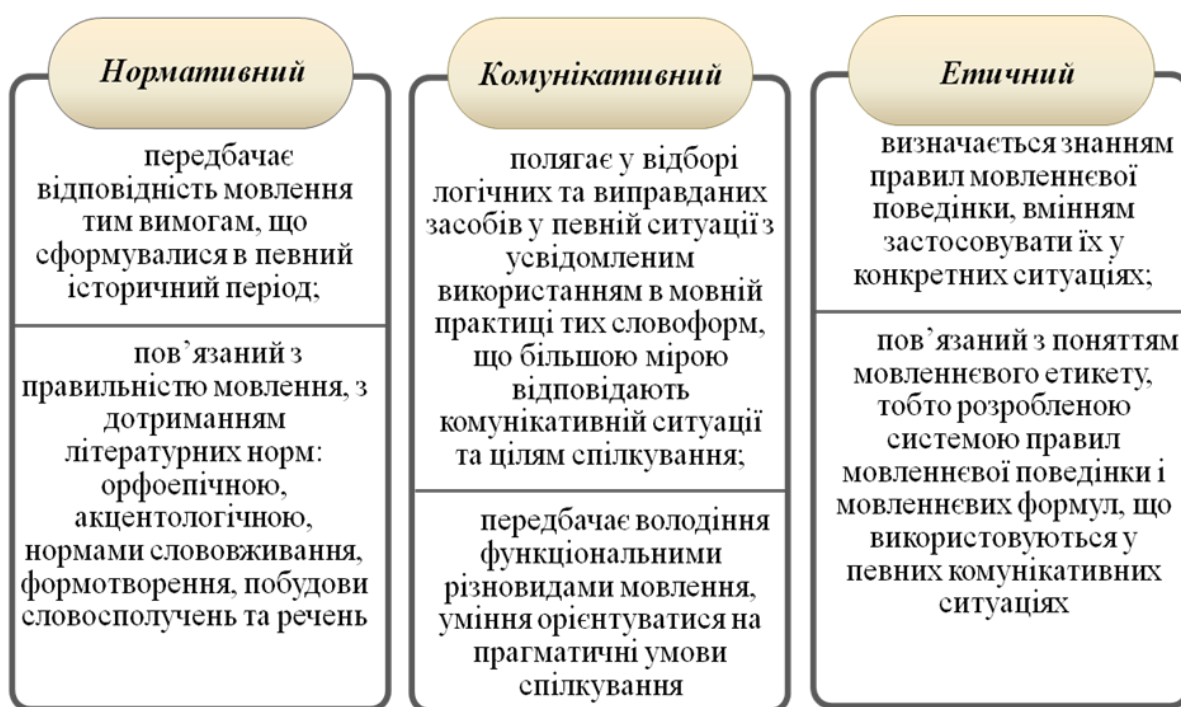

Рис. 1. Аспекти культури мовлення

Формуючи мовленнєву культуру на уроках української мови та літератури, спираємося на ряд принципів.

Комунікативний принцип (пов'язаний з вивченням мови як засобу спілкування, оскільки основна мета вивчення української мови – формування комунікативної компетентності та розвиток мовної особистості; текст у даному аспекті розглядається як продукт мовленнєвої діяльності особистості, як реалізований замисел висловлювання).

Когнітивний принцип (мовлення розвивається в процесі пізнання світу, оскільки мова виконує когнітивну функцію й слугує засобом

пізнання оточуючої дійсності. Крім того, процеси розвитку мовлення й мислення знаходяться в діалектичній єдності, саме тому даний принцип є дуже важливим з огляду на формування та розвиток мовної особистості, для розвитку мовних здібностей. Цілеспрямоване збагачення лексичного запасу учнів неможливо здійснювати без урахування когнітивного принципу поза розвитком пізнавальної активності особистості учня.

Принцип градуальності (мовлення розвивається, якщо зміст навчання, його методи та прийоми враховують градацію між зоною найближчого розвитку й зоною актуального розвитку (Л. Виготський). Градуальність у розвитку мовлення – це поділ системи навчання на декілька складових (засобів, методів, форм, прийомів), орієнтованих на різні етапи навчання, з поступовим зростанням об'єму знань, з ускладненням їх характеру й форм подання. Даний принцип визначає відповідність прийомів та методів віковим особливостям дітей, відповідність освітніх засобів навчальному етапу, ступінь доступності засобів, що використовуються для конкретної групи учнів у відповідності з рівнем розвитку їх мовлення).

Принцип варіативності (поєднання загального часткового та індивідуального, тобто організація навчально-виховного процесу з урахуванням не лише загальних особливостей мовлення учнів, а й їх індивідуальні особливості).

Принцип цілісності та інтеграції процесів формування лексико-граматичної будови мовлення (формування лексичного запасу і граматичної будови мовлення в єдності, взаємозв'язку й координації. Відсутність зв'язку між роботою над збагаченням словникового запасу й вивченням граматики порушує об'єктивно існуючий алгоритм породження мовлення (послідовність операцій у процесі створення висловлювання).

Принцип створення та підтримання позитивного емоційного фону (передбачає індивідуальний підхід до кожного учня, орієнтацію на його внутрішній світ, суб'єкт-суб'єктну взаємодію вчителя й учнів, «опору на позитивне», створення ситуації успіху, формування позитивної мотивації, створення невимушеної, сприятливої емоційної атмосфери на уроці, формування пізнавальних інтересів).

Зміст мовної освіти повинен бути орієнтований на створення необхідних умов для реалізації творчих можливостей особистості, на здобуття кожним учнем багатоаспектної, естетичної мовної культури, адже висока культура мовлення – важлива складова загальної культури особистості.

Список використаних джерел:

1. Ожегов С. И. Очередные вопросы культуры речи. Вопросы культуры речи. – Вып. 1. – М., 1955. – С. 6.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – Х.: Акта, 2012. – 563 с.

Буряк О.Ф.

кандидат філологічних наук, доцент,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ФІЛОСОФІЯ ЛЮБОВІ В ПОЕЗІЇ ІГОРЯ КАЛИНЦЯ

Серед сутнісних рис людини Ігор Калинець називає здатність до «градації вдосконалення» [1, с. 395]. Стверджуючи безмежність людського Я, поет розглядає дихотомну структуру особистості в традиціях кордоцентричної філософії Г. Сковороди. Тіло – «*третинна пелена*» [1, с. 116], недосконале через свою минуність. Духовне начало – вияв істинної людини, а серце – її життєдайний центр:

*Початок дерева життя – у серці,
його велінням дерево росте* [1, с. 115].

Калинець доводить перевагу духовного над «тісними гранями тіла» [1, с. 394]. Людська душа має невичерпний потенціал, наділена здатністю до безкінечного розвитку, а значить, відкриває шлях до абсолютного утвердження людини, її наближення до Бога:

*Господнє царство всередині,
любові осяйний престол,
і озивається правдивий,*

стоправедний її глагол:

нема ні меж, ні пут, ні вину

по всій Вселенній зореplinній [1, с. 267].

Митець висвітлює універсальні властивості любові як вершини еволюції духовного первня. Любов – це і мета існування, і спосіб енергійного утвердження особистості: «існуємо щоб любити» [1, с. 400].

Водночас любов відкриває людині шлях у вічність:

беруть тільки нашу любов

в країну що перлистою

пеленою огортає виснажену

кулю [1, с. 401].

Необхідна умова ствердження особистості – відновлення людської цілісності, що немислиме без глибинного самопізнання. Оскільки сфера Я в художньому світі Калинця дуже динамічна, то поняття самопізнання може розширюватися й бути тотожним поняттю пізнання.

Як альтернатива розуму, озброєному різними мірками, виступає серце, безмежне в силі своєї ненормованої спонтанності. Любов володіє адекватною унікальною пізнавальною здатністю: «*Ми серцем бачим, серце зорим...*» [1, с. 71]. Осяяння серця допомагають збагнути те, що недоступне розуму, приреченому на вічну дистанцію з абсолютною істиною. Саме завдяки любові можна досягти виконання умови глибинного, абсолютного пізнання – зменшення відстані між суб'єктом і об'єктом пізнання до нуля.

гину в синьому

в тобі гину

куди несеш мене своїми ногами

який краєвид покажеш своїми очима

в яку розпуку вкинеш своїм серцем [1, с. 404]

Пізнавальна функція любові нерозривно пов'язана з її потужним творчим началом. І. Калинець переконаний, що саме любов конституює людину:

Була собі з мене людинка з глини,

глиняний світ спирався на глиняних ногах.

Аж поки не об'явилася ласка твоя до мене –

черленої печі животворящий огар [1, с. 88].

У Калинцевій поезії любов реалізується в усьому своєму багатотональному спектрі – від філавтелії (любові до себе) як нульової точки відліку в її розвитку до вершинного вияву – самозреченого почуття. Це не лише кохання, а любов до всього світу в його неосяжному розмаїтті.

Завдяки любові відбувається надзвичайно важливий процес відновлення людської цілісності, в якому можна умовно визначити два еволюційні етапи, що стали об'єктом художнього зображення митця.

Перший етап, певною мірою спричинений дією інстинкту самозбереження людини, – реставрація андрогінної цілісності особистості, єднання зі своєю втраченою «половиною». Змальовуючи нерозривний зв'язок закоханих, автор використовує алюзії з міфу Платона про андрогінів – перших двостатевих людей [3]: *«я ланцюг / на береги що п'ють голубе кохання / і ніколи не розлучаються навіть / якщо проминуть хвилі сп'яніння / і підойметься таємниче дно / то не між ними / а щоб згладити їх гранисті обриси відособлення / я благословення ланцюг / не на два береги / а на одне двобереге»* [1, с. 396].

Другий етап відновлення цілісності особистості відбувається шляхом осягнення любов'ю єдності з макрокосмом. Через любов світ входить у людину, і сфера Я розширюється адекватно сфері любові. Усвідомивши свій новий буттєвий стан, Калинцевий ліричний герой дивується: *«Мене багато як!»* [67, с. 534]. Духовна всюдиприсутність не розпорошує, не руйнує, а навпаки укріплює ядро особистості. Відбувається реставрація первісної цілісності особистості, сфера Я стає адекватною безмежжю Всесвіту:

*глибоко в душі відчуваю кристали
землі повітря води
вірю в їх існування поза тісними
гранями тіла* [1, с. 394].

Всеохопна спроможність любові допомагає самоствердитися людині як універсуму. Особистість кардинально відрізняється від інших реалій природи, спроможних любити лише частинки свого мікросвіту («Дві пісеньки про синє»): *«У синької квітки / золоте серце: / вона любить /*

срібну рослину / і золоту осу. / У синьї пташки / золоте серце: / вона любить / і золоте яєчко, / і сорокате...» [1, с. 374].

Людський світ любові незрівнянно більший, бо поєднує в собі безліч мікрокосмів: *«У нашої дівчинки / найзолотіше серце, / бо вона любить / і квітку з осою, / і пташку з яєчком, / і річку із рибкою, / і пісню зі смутком [1, с. 374].*

Поет вважає, що людина самовдосконалюючись повинна розвинути здатність любити задля досягнення гармонії зі світом. Ця думка перегукується з тлумаченням любові представником Флорентійської академії М. Фічино: «любов – та рухаюча сила, яка примушує Бога – або за допомогою якої Бог примушує себе – вилити свою сутність у світ і яка, з іншого боку, примушує його творіння шукати возз'єднання з ним» [Цитую за: 2, с. 321]. На переконання філософа, такий духовний кругообіг сприяє гармонізації світу. Якщо у М. Фічино Бог – першоджерело любові, то в І. Калинця він має статус ідеалу, уособлює невичерпний потенціал душі, що відкриває шлях у вічність.

М. Кузанський доводить, що любов людини до світу – закономірний наслідок її любові до Всевишнього: «Бог – безкінечне – присутній у кожному найдрібнішому предметі» [Цитую за: 2, с. 320], тому, люблячи Бога, людина повинна любити весь світ. Калинець творчо осмислює цю ідею, міняючи місцями причину і наслідок: людина любить світ і цим самим наближається до Бога як ідеалу любові.

Філософська концепція Калинця суголосна з різними філософськими теоріями, серед яких чільне місце займає кордоцентричне вчення Г. Сковороди й концепції мислителів Відродження. Центральний постулат І. Калинця: любов – універсальний спосіб самоствердження особистості. Подолання смерті – наслідок, що випливає з альтруїстичної філософії митця, тому платонівська формула: «Любов – це поривання до безсмертя» набуває самобутньої авторської інтерпретації: «Безсмертя – результат любові».

Митець знайшов граціозне розв'язання проблеми утвердження людини у вічності – наслідок, що випливає із «закону сили любові». Шукаючи оптимальний спосіб зв'язку індивіда зі світом, Калинець відкрив шлях проникнення до вічності Чим глибша й вища любов, тим

потужніше самоствердження людини. Поет із геніальною легкістю подолав труднощі, що були непереборною перешкодою для інших:

*це той
що забув тверезу мову людей
і пішов орати метеликами
серед зілля-журилля
де навіть волам не під силу [1, с. 422].*

Ігор Калинець доводить парадоксальну залежність енергетичної потужності антропоцентру від ступеня його децентрації. Чим більше позитивної енергії віддає, випромінює центр, тим більше сила його вияву, а отже, й міра утвердження. Ця «алогійна» закономірність постулює спроможність людини (матеріально локалізованого центру) зростати до безкінечності завдяки його енергетичному полю (душі). Ця ідея, яку можна умовно назвати альтруїстичним антроподецентризмом, може стати ядром філософії майбутнього: людина не є центром світобудови, але її духовність як функція (користуючись термінологією деконструктивістів) має наснажувати світ.

Список використаних джерел:

1. Калинець І. Слово триваюче: поезії / І. Калинець. – Харків: Фоліо, 1997. – 539 с.
2. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения / А. Ф. Лосев. – М.: Мысль, 1978. – 623 с.
3. Платон. Пир / Платон // Платон. Сочинения: в 4 т. / Платон. – М.: Мысль, 1990. – Т. 1. – С. 95-157.

Іванченко В.Є.

студентка,

*Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова*

ІНДИВІДУАЛЬНА МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО

Науковці появу української жіночої прози Євгенії Кононенко розглядають, як наслідок складного розвитку сучасного суспільного життя країни: «Вчорашня жінка, яка не знала ще антагонізму між двома життєвими тенденціями, не знала роздвоєння душі, була більш гармонійна, більш зрівноважена від нинішньої. Зате сьогодні жінка є багатша, «інтересніша». Її внутрішню боротьбу і неспокій, її шукання і блуканину, самоаналізу і сумніви, можна би назвати проблематизмом нової жінки» [3, с. 156].

Останнім часом у лінгвістиці зростає інтерес до індивідуальної національної мовної картини світу окремої людини (ІНМКС). «Універсальне, глобальне знання про світ, зафіксоване в мові, є результатом праці колективної свідомості народу, яка складається з наукової, повсякденної (буденної) свідомості нації й індивідуальної свідомості окремої людини» [1, с. 27].

Мала урбаністична проза Євгенії Кононенко стала справжнім художнім відкриттям сучасної української жіночої прози. Творчість Євгенії Кононенко сьогодні характеризують як три в одному: *«детектив, соціально-психологічний роман, гендерне есе «тендерної поетики»* [2, с. 12].

Інтерес до творчості Євгенії Кононенко проявляє багато науковців. Різні аспекти творчості письменниці вивчали Н. Веселовська, А. Біла, О. Боронь, О. Брайко, Н. Железняк, Н. Заверталюк, О. Забужко, М. Крупка, Ю. Кушнерюк, Л. Кицак, С. Філоненко, Г. Рожко.

Метою статті є дослідження специфіки творчої манери письменниці у створенні мовної картини світу та виявити основні елементи поетики світотворення, порушені в її творах.

Своє дослідження ми провели звертаючи увагу, в основному, на збірки її коротких оповідань та новел.

Проза Євгенії Кононенко відображає деякі мотиви постмодернізму:

«1) гру без правил; 2) тотальні іронію та гротеск; 3) не менш тотальне зображення абсурду; 4) сприйняття своєї епохи як «присмерку цивілізації», «кінця історії», як часу, коли поступ людства спинився чи рухається по колу; 5) наскрізний прийом, що виникає як вираження «кінця стилю», – повторення вже зроблених сюжетних ходів, пародіювання та стилізація дискурсів, варіації на теми вже створених образів» [4, с. 77].

Улюблені персонажі пані Євгенії – жінки, які живуть самотньо, проте роблять кар'єру, хоч і не мають жіночого щастя в коханні, а деякі самотні і в шлюбі: історії «про драні й нові колготи, короткі рейди за кордон освічених заробітчанонок з їхніми сексуальними пригодами та незмінним поверненням до рідних осель (і до чоловіків-невдах), про на позір дріб'язкові, але недавно ще такі важкі для вирішення в нашому соціумі побутові проблеми» [5, с. 21].

Цікавою книгою з точки зору побудови мовного світу є збірка «Повії теж виходять заміж». В ній 14 новел, які автор поділяє на дві тематичні групи: «Там» і «Тут».

В першій групі новели розкривають «митарства» сучасних жінок у пошуках вирішення матеріальних, іноді моральних, проблем опинилися «там», за кордоном. Найкраще це висловлено в характеристиці героїні «Special woman»: «Нещасливою долю Нелі Тимченко не можна було назвати. Особливо за критеріями країни, де відбувається дія. Жила у центрі міста в будинку, де квартири дорожчі, ніж в Амстердамі. Працювала в установі з хитромудрою назвою. Там хоча й не платили місяцями, проте співробітників іноді запрошували до Європи» [6, с. 71].

Цікавий світ оповідання «Дати» з вічною проблемою родинної усталеності й позародинного кохання: «Вона запрошує його до столу. Сонце поволі сідає на правому березі. День минає. Проминули теплі дні. Закінчується у напівтемряві ніжна вечера. Закінчується червоне вино у високій пляшці. Тільки життя ще триває. А його душа переповнюється почуттями, які не переповісти жодною мовою. Нарешті він каже: Давай я

допоможу тобі вимити посуд! Посуд треба мити лише після вечері на двох» [6, с. 156].

У прозі Євгенії Кононенко переважає «психологічний динамічний портрет» [3, с. 106]. Письменниця прагне показати свою індивідуальну мовну картину через:

- спокійну плинну манеру оповіді, авторські «стосунки» з героями;
- авторське ставлення до людської особистості, ідеалів, а й співпереживанням до неї;
- внутрішній монолог героя, який дозволяє показати боротьбу персонажа з самим собою через зіткнення двох його голосів, протилежних точок зору, думок і суджень.
- подекуди раптовим «струском» читача [7, с. 166].

В оповіданні «Діалоги та непорозуміння» героїня, підпавши під чари випадкового зв'язку з іноземцем, веде діалог з самою собою, прагнучи зрозуміти сенс любові: «Скільки всього сказано й написано про такі зв'язки, що їх іменують випадковими? Що то є? Насмішка з кохання, чи навпаки, лише в такі хвилини до двох приходять незіпсуте почуття, а все інше – то розрахунок, гра, змагання? То перемога чоловіка над жінкою чи вияв жіночої свободи? Це те, в чому каються, чи те, що згадують як подарунок долі? Це те, після чого не може бути тривання, чи навпаки, тільки такі пориви бувають початком особливо глибокого єднання чоловіка й жінки? Нема правил, нема законів. Є життя. І є в житті ірреальні моменти, коли закони реального світу тимчасово не діють» [6, с. 46].

Прикладом роздумів жінки про життя, про злидні можуть слугувати діалогічні роздуми Нелі із оповідання «Special woman»:

«Господи, що воно буде? Вже коли на її валізу начепили кольорові бірочки, подумала: а якщо в аеропорту Каструп її ніхто не зустріне? Взагалі ніхто. Що їй тоді робити? Шукати українське посольство? Туди вже, мабуть, приходили подібні ідіотки. Ні, це не метод боротьби з труднощами. Захотілося втерти носа негідникові Тимченку! Ти женився на Кудріній, а я вийду заміж за Кристенсена» [6, с. 74]!

Героїня оповідання «Нема раю на всій землі...» Гелена роздумує про сенс людського буття та роль грошей в житті, ведучи діалог з уявним співрозмовником: «І повноту буття давали тільки гроші. Так, так, гроші,

грубі гроші. Не рожевий сніг, не фіалкові сутінки, не випадково почута прекрасна музика. А гроші, гроші, п'ятірки й десятки, двадцятки й п'ятдесятки. Кретин, який сказав, ніби не в грошах щастя, мав їх достатньо. А в чому ж те щастя? Ах, у спілкуванні! Та що ви таке кажете? Сидіти з не менш голодною подругою з чашечками холодної слабкої кави і обговорювати новинки філософської літератури!.. Посидів би цей мудрагель без грошей хоча б тиждень! Тільки з грошима життя набуває барв, пахощів, смаку... З'явився той додатковий вимір життя, який надає можливість вибору» [6, с. 54].

У творі Євгенії Кононенко «Без мужика» відверто викладено позицію жінки щодо її місця у світі чоловіків: «Світ, в якому ми живемо, побудували чоловіки. Вони побудували його для себе і, не рахуючись з жінками, встановили в ньому свої закони, розв'язали війни, побудували апарати пригноблення й придушення. А жінки змушені жити за негуманними законами, які їм нав'язали чоловіки... У світі, створеному чоловіками для чоловіків, є велика жіноча філія, держава в державі, за законами якої живе неміряна кількість жінок» [8, с. 44].

Отже, сучасна українська жіноча проза Євгенії Кононенко цікава своїми описами соціально-психологічних, філософських та етичних координат нинішнього життя, але особливий інтерес становить жіноча манера письма, використання мовних засобів у відображенні таких площин, уміння з винятковою тонкістю, вишуканістю поєднати відтінки значень слова.

Список використаних джерел:

1. Белова А. Д. Мовні картини світу: принципи утворення і складові / Белова А. Д. // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. ст. – Вип. 7. – К.: Вид-во КНЛУ, 2011. – С. 26-30.
2. Тараненко О. О. Принцип андроцентризму в системі мовних координат і сучасний гендерний рух / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2015. – № 1. – С. 3-25.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: [монографія] / С. Павличко. – К.: Либідь. – 1997. – 360 с.
4. Таран Л. Жіноча роль / Монографія. – К.: Основи, 2007. – 128 с.
5. Харчук Р. Б. Лекції з сучасної української прози / Р. Б. Харчук // Бібліотечка «Дивослова». – 2013. – № 7. – С. 16-24.

6. Кононенко Є. Новели для нецілованих дівчат, Повії теж виходять заміж / Є. Кононенко. – Львів, «Кальварія», 2009. – 316 с.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: теренциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2009. – 716 с.
8. Кононенко Є. Без мужика / Є. Кононенко. – Львів, «Кальварія», 2009. – 114 с.

Кравченко М.А.

*вчитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої категорії*

Саратського НВК «ЗОШ I-III ступенів-гімназія»

**РОЗРОБКА УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 8 КЛАСУ
НА ТЕМУ: «ОДНОСКЛАДНІ ПРОСТІ РЕЧЕННЯ»**

У розробці уроку розкриваються широкі можливості використання різноманітних форм і методів активізації знань учнів, які сприятимуть ефективнішому засвоєнню нового матеріалу, виробленню стійких умінь і навичок застосування їх на практиці, виховуванню патріотичних почуттів, любові до України.

Мета: поглибити знання учнів про просте речення;

- сформулювати в учнів поняття про односкладні речення, їх види;
- формувати вміння відрізняти односкладні речення від двоскладних; використовувати різні за будовою речення у власному мовленні;
- розвивати вміння аналізувати ці речення у висловлюваннях, моделювати й конструювати їх відповідно до комунікативного завдання;
- виховувати патріотичні почуття, любов до України за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу.

Очікувані результати: учні вміють виділяти односкладні речення з-поміж інших видів речень; відрізняють односкладні речення від двоскладних; визначають типи односкладних речень; використовують різні за будовою речення у власному мовленні.

Обладнання: дидактичний матеріал, таблиця «Типи односкладних речень», проектор, мультимедійна дошка, презентація.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

Учитель.

Любі діти! Хай сьогодні нам усім вистачить терпіння, мудрості і добра. Я бажаю вам успіху, упевненості, а ще нехай кожен побажає собі того, чого найбільше прагне, а може, й того, чого йому іноді бракує: комусь витримки, комусь серйозності, а ще – сміливості, удачі, уваги, бажання вчитися, радості спілкування. Давайте подаруємо один одному посмішку.

Вступне слово вчителя.

Епіграфом для нашого уроку є слова відомого українського поета і письменника В. Сосюри:

Любіть Україну, як сонце,
любіть,
як вітер, і трави, і води..

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

Робота з епіграфом.

- Прочитайте слова В. Сосюри. Як ви їх розумієте?
- На вашу думку, любити Україну, як сонце, як вітер, і трави, і води...
- Чому так вважаєте?
- Як людина повинна ставитись до Батьківщини?
- Зверніть увагу на будову речення. У чому його особливість

II. Ознайомлення з темою, метою та завданнями уроку

Односкладні прості речення (запис у зошити)

Завдання нашого уроку – поглибити знання про просте речення, односкладні речення, їх види, здобути нові вміння й навички пов'язані з односкладними реченнями.

III. Опрацювання навчального матеріалу

1. Слово вчителя.

- Діти, скажіть мені, чи любите ви казки?
- Хочу прочитати вам казку, яку я склала. Ви перші її слухачі, тож бажаю вам, щоб вона надихнула вас до співпраці.

Сини.

Це було дуже давно. В одній країні жила мати, яка виховувала п'ятьох синів, а годувальника в цій родині не було. І такими гарними, і дуже схожими між собою були діти, що їх сусіди не могли розрізнити.

Матір звали Односкладне речення, а своїх синів кликала вона Означено-особове речення, Неозначено-особове речення, Узагальнено-особове речення, Безособове речення, Називне речення.

Минули роки, хлопці підрости, їх почали розпізнавати. Мати раділа, що ось нарешті люди впізнають її дітей і розрізняють. Вже в кожного її дорослого сина була своя сім'я, але вона наказувала їм пам'ятати, що ви є частиною великого роду Речення.

(М. Кравченко).

Назвіть, як назвала мати своїх синів?

2. Лінгвістичне спостереження (спілкування державною мовою)

Робота з таблицею «Односкладні прості речення» (математична компетентність).

Означено-особове речення = присудок = дієслово в 1-й та 2-й особі однини чи множини дійсного або наказового способу повідомляє про дію конкретної особи, на яку вказує особове закінчення дієслова (діяч – я, ти, ми, ви).

Даймо ж на працю для України серце, і розум, і руки. (Б. Грінченко)
(Озн.-особ.,

1 ос. мн., наказ. спос.)

Робота біля дошки (спілкування державною мовою).

1. Будуймо наш міцний державний дім! (Озн.-особ., 1 ос. мн., наказ. спос.)

Неозначено-особове речення = присудок = дієслово у 3-й особі множини теперішнього чи майбутнього часу або у формах множини минулого часу повідомляє про дію, виконувану невизначеною або умисне не названою особою (діяч – вони).

Задзвонили в усі дзвони по всій Україні. (Т. Шевченко) (Неозн.-особ., 3 ос. мн., теп. часу.)

Робота біля дошки (спілкування державною мовою).

2. У нас проханих не люблять. (Неозн.-особ., 3 ос. мн., теп. часу.)

Узагальнено-особове речення = присудок = дієслово у 2-й особі однини дійсного або наказового способу, рідше у 1-й та 2-й особі множини, 3-й особі однини теперішнього або майбутнього часу повідомляє про дію, виконувану особою, яка мислиться узагальнено

передає дію, стан незалежно від будь-якої особи. (діяч – ти, рідше ми, ви, він, вона, воно).

На Дунай мандруй, а Україну в серці май! (А. Кащенко)

Робота біля дошки (спілкування державною мовою).

1. Хліб-сіль їж, а правду ріж. (Узагальн.-особ., 2 ос. одн., наказ. спос., теп. часу.)

Безособове речення = присудок = безособове дієслово, особове дієслово в безособовому значенні, безособова форма на -но, -то в поєднанні зі зв'язкою бути (яка може бути пропущена); слова нема (немає), не було, не буде, при яких є додаток у Р. в. передає дію, стан незалежно від будь-якої особи.

У такі дні особливо мріялося про Україну.

Робота біля дошки (спілкування державною мовою).

1. У долині вечоріло (Безособ. дієсл.).

Називне речення = підмет = іменник у Н. в. стверджує наявність предметів, явищ. *Україна. Мати. Спокій (М. Кравченко).*

2. Складіть сенкан *Україна. Мати. Спокій.*

Україна

Велика, безмежна.

Навчає, об'єднує, загартовує.

Пишаюся нею. (Означено-особове)

Країна.

Мати

Рідна, ласкава.

Любить, виховує, молиться.

Дбає про дітей. (Узагальнено-особове)

Ненька.

Спокій.

Тихий, задуманий.

Відпочиває, роздумує, заспокоює.

Надихає на творчість. (Узагальнено-особове)

Тиша.

3. Лінгвістичний експеримент. (спілкування державною мовою, загальнокультурна грамотність).

Прочитайте текст (текст є в кожного учня). Випишіть із нього односкладні речення. Укажіть їх вид.

Україна... Наша мила Вітчизна... Квітучий, пісенний край...Століттями вона то відкривалася в неймовірному потязі до сонця, до щастя волі, і століттями захмарювалося її небо, тьмарилося її чоло від ворожих набігів, поневірянь, катувань, горя та страждань її поневолених синів і дочок. Якщо ми хочемо бути справжніми громадянами України, ми мусимо розуміти і поважати один одного, допомагати у скрутні, радіти одне за одного у щасливі хвилини і намагатися жити задля щастя і злагоди в Батьківщині. Словом, відповідати великому званню українця.

4. Лінгвістична гра «Квітка» (спілкування державною мовою). Учитель роздає пелюстки квітки, на яких записані односкладні речення. Учні повинні скласти квітку, назвати вид односкладних речень (назвати граматичну основу):

1. Любімо Вкраїну, та не сліпо, щирим серцем, чистою душею.
2. Зразу радості не вимовиш словами.
3. У нашому селі журавлів називають веселиками..
4. Не цвіте черемха, і пташок не чуць.
5. Багато слів написано пером.
6. Сухе надвечір'я.

5. Моделювання (спілкування державною мовою). Перебудуйте двоскладні речення на односкладні безособові.

1. Сонце залило галявину. (Сонцем залито галявину). 2. На подвір'ї запахла скошена трава. (На подвір'ї запахло скошеною травою). 3 Вітер дихнув з даліни. (Вітерцем дихнуло з даліни). 4. Від річки війнула прохолода. (Від річки війнуло прохолодою). 5. Ми дихаємо вільно й легко. (Дихається вільно й легко). 6. Ми маємо вирушати далі. (Час (треба) нам вирушати далі).

IV. Систематизація й узагальнення вивченого

Завдання для самоперевірки. Виконайте тестові завдання.

1. Укажіть односкладне речення.

Й На полі одразу зчинився галас.

К Я йшов все далі й далі в глибину лісів.

Л У тихій радості – журбі вклонявся вечір дневі.

М Не люблю осінньої ночі.

2. Односкладне речення з головним членом – підметом – це:

Ж безособове речення;

З узагальнено-особове;

И називне речення;

І означено-особове.

3. Визначте тип односкладного речення.

Пахло прив'ялим полином.

Т Неозначено-особове;

У узагальнено-особове;

Ф означено-особове;

Х безособове.

4. Односкладним неозначено-особовим є речення.

А Нас зустрічають хлібом-сіллю.

Б Добре говорить, та зле робить.

В Краще не обіцяти, як слова не здержати.

Г Як привітаєшся, так і відкажуть.

5. Односкладним узагальнено-особовим є речення.

И День роботою красний.

І У ремісника золота рука.

Ї Без муки нема науки.

Й У лиху годину узнаєш вірну людину.

6. Односкладним реченням як частиною складного є речення:

Л Потім викосять трави, і піду я з вітрами.

М Гнуться клени ніжними колінами, чорну хмару сріблять голуби...

Н Рання пташка дзьобик чистить, а пізня очиці жмурить

О Над обрієм сонце звелося.

7. Односкладним називним є речення.

М За рідний край і життя віддай.

Н Минулого конем не здоженеш.

О Михайло. Свято. Оберіг.

П Серця ближнього не ранить.

Відповіді: Михайло

V. Підсумок уроку

- Про що ви дізналися на уроці?
- Назвіть види односкладних речень.
- Чи досягли ви цілей, поставлених на початку уроку?

Рефлексія.

Найцікавішим на уроці для мене було...

Найефективнішим для себе вважаю...

Найскладнішим було завдання...

Ще варто попрацювати над...

Учитель. Отже, ви сьогодні на уроці ознайомилися з односкладними реченнями, а також показали, як ви любите Батьківщину.

Ви – часточка великого народу, чим я по-справжньому пишаюся. Треба завжди пам'ятати, що Україна – це наш рідний дім. Тільки тут ви можете дихати справді на повні груди, жити на повну силу. Ми повинні робити все, щоб наша Україна процвітала.

VI. Домашнє завдання

1. Вивчити теоретичний матеріал за таблицями.
2. Виписати 7 односкладних речень з підручника української літератури.

Отже, підсумовуючи викладений матеріал, можемо впевнено зазначити, що за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу учні вміють виділяти односкладні речення з-поміж інших видів речень; відрізняють односкладні речення від двоскладних; визначають типи односкладних речень; використовують різні за будовою речення у власному мовленні.

Кутуза Н.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова*

ПЕРЕКОНАННЯ ТА СУГЕСТІЯ: ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ РІЗНОВИДІВ КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ

На сьогодні дедалі більше проблема впливу, його різновидів / видів та актуальних складників цікавить багатьох вчених (див. праці Ф. С. Бачевича, А. О. Загнітка, В. В. Зірки, Т. Ю. Ковалевської, Л. Ф. Компанцевої, В. П. Олексенка, О. О. Селіванової, О. А. Семенюка, Н. В. Слухай, І. Ю. Шкіцької та ін.), проте, незважаючи на велику кількість наукових робіт у різних галузях гуманітарних, соціальних, суспільних наук (прагматики, комунікативістики, сугестивної лінгвістики, психології, медицини, соціології, політології, рекламістики, нейромаркетингу тощо), залишається низка дискусійних питань, зокрема немає чіткого розмежування понять вплив, переконання, сугестія, навіювання, гіпноз, транс і виокремлення їхніх актуальних складників, а також факторів, які сприяють реалізації впливу, що й підкреслює актуальність пропонованої розвідки.

Метою нашого дослідження є розмежування переконання та сугестії як різновидів комунікативного впливу. Мета передбачає розв'язання таких завдань: розглянути особливості переконання й сугестії, з'ясувати їхні диференційні ознаки. Об'єкт дослідження – комунікативний вплив, предмет – різновиди комунікативного впливу.

У наявних на сьогодні класифікаціях комунікативного впливу відсутня усталеність, оскільки підґрунтям виступають не пов'язані між собою критеріальні ознаки. На нашу думку, диференціація впливу має бути найперше за такою ознакою, як нейрофізіологічна активація мозку при сприйнятті інформації, що увиразнює специфіку різновидів комунікативного впливу.

За нейрофізіологічною активацією комунікативний вплив розподіляється на переконання й сугестію, де «вмикаються» різні процеси нейрофізіологічної інформаційної обробки (відповідно ліво- та

правопівкульна активація) [2, с. 36]. О. О. Селіванова зазначає, що «ще Аристотель розглядав два важелі впливу на аудиторію: логічні доводи й емоційне навіювання. Якщо переконання застосовує апеляцію до свідомості, то навіювання ґрунтується на емоціях і підсвідомому: перше потребує від адресата психологічної та мисленневої напруги, друге здійснюється спонтанно, без особливих зусиль» [7, с. 231]. У такий спосіб виокремлюється чітке розмежування логічного, раціонального (переконання) та емоційного, ірраціонального (сугестія) характеру впливу.

Переконання традиційно вважають раціональним впливом, що апелює до розуму, лівої півкулі реципієнта й визначають як «процес цілеспрямованого комунікативного впливу, котрий характеризується логічним обґрунтуванням повідомлення» [6, с. 24], де наводяться «доводи з метою зміни позиції» [1, с. 6] за допомогою аргументації, яка використовує логічний і психологічний способи (див. праці В. Л. Музиканта, О. О. Феофанова, В. І. Шуванова та ін.). Логічний спосіб передбачає застосування об'єктивних, логічних аргументів, що розкривають суть об'єкта, його своєрідність, дають змогу звернутися до раціональної сфери свідомості, апелюють до логіки адресата; психологічний – відповідно психологічних аргументів, які викликають певні емоції та асоціації, апелюючи до емоційної сфери свідомості, до почуттів та інтересів реципієнта [5, с. 76], й часто стають підґрунтям навіть маніпулятивних прийомів (детальніше див. [6]). На нашу думку, саме від переваги емоційних або логічних аргументів комунікативний вплив набуває ознак переконувального чи сугестивного.

Сугестивний вплив (навіювання) на відміну від переконання представляє таку форму комунікації, де відбувається «подання інформації, яка сприймається адресатом без критичного оцінювання, латентне (приховане) навіювання на людину, що впливає на протікання нервово-психічних процесів» [8, с. 23]. У такому разі підґрунтям процесу сугестії покладено послаблення дії свідомого контролю, інформацію скеровано на праву півкулю, що характеризує ірраціональний рівень сприйняття.

Учений М. Л. Лінецький переконаний, що переважно навіювання йде поряд із переконанням, між цими видами впливу немає чіткої межі.

Логічне переконування «має не лише інформаційно-інтелектуальне значення, а й навіювальну силу, викликаючи емоції, впливаючи на почуття» [4, с. 6-8]. На нашу думку, нерозрізнення таких комунікативних різновидів впливу – переконання та сугестії (навіювання) – пояснюються тим, що емоційний компонент (який є підґрунтям сугестії) наявний і у процесі переконання, котре застосовує окрім логічних аргументів, ще й психологічні (емоційні).

Отже, сугестивний різновид комунікативного впливу апелює до емоційної сфери реципієнта, актуалізуючи відповідні настрої, настанови, почуття, вчинки, ставлення та ін. і скеровуючи в потрібному для сугестора напрямі. Переконання апелює до логічної сфери, проте, окрім логічних аргументів, використовує і психологічні, які апелюють до емоцій, що підкреслює складність проведення демаркаційної межі між цими двома різновидами комунікативного впливу. Диференціацію різновидів комунікативного впливу спричинює перевага логічних / психологічних аргументів, що актуалізують відповідну нейрофізіологічну активацію півкуль головного мозку реципієнта.

Подальше дослідження різновидів комунікативного впливу дасть змогу значно розширити відомості про природу комунікативного впливу, специфіку його реалізації, розширить палітру різновидів комунікативного впливу, а також уможливить конструювання екологічних контекстів.

Список використаних джерел:

1. Ивин А.А. Риторика: искусство убеждать // Москва, 2002. – 304 с.
2. Ковалевська Т.Ю. Сугестія в сфері лінгвістичної проблематики / Т. Ю. Ковалевська // Слов'янський збірник // Київ, 2012. – Вип. 17. – Ч. I. – С. 32-38.
3. Кутуза Н.В. Рекламний та PR-дискурс: аспекти впливу // Київ, 2015. – 288 с.
4. Линецкий М.Л. Внушение. Знание. Вера // Киев, 1988. – 160 с.
5. Медведева Е.В. Рекламная коммуникация // Москва, 2002. – 280 с.
6. Рюшина Л. И. Манипулятивные приёмы в рекламе // Москва; Ростов н/Д, 2004. – 240 с.

7. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації // Черкаси, 2011. – 350 с.

8. Черепанова И. Заговор народа. Как создать сильный политический текст // Москва, 2002. – 464 с.

Лаврусенко М.І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

РОМАН АНДРІЯ КОКОТЮХИ «ЧЕРВОНІЙ» ЯК ПРИКЛАД МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Андрій Кокотюха – прозаїк, сценарист, автор більше п’ятдесяти книг, один із засновників Творчої асоціації «500». Левову частку доробку автора складають гостросюжетні детективи для дітей і дорослих, які розраховані на масового читача. Окремий пласт із творів цього жанру належить пригодницько-історичним романам. У них автор намагається заглибитися в історію України часів визвольних змагань 20-х років ХХ століття та в часи Другої світової війни на території нашої батьківщини. Художні полотна цього тематичного спрямування, на думку С. Філоненко, розраховані на «мислячого, допитливого та патріотичного читача» [5, с. 76], того, додамо, котрий хоче пізнати замовчану довгі роки радянської влади нашу минувшину, перепрочитати і переосмислити її з позиції сьогодення.

Знаковим у контексті нашої розмови є екранізований роман А. Кокотюхи «Червоний», у якому йдеться про боротьбу на території Волині вигаданого командира летючої групи УПА Данила Червоного (Остапа) за незалежність своєї землі в післявоєнні часи, про опір українських націоналістів системі в радянських таборах Півночі.

Переваги і художні «прорахунки» твору прокоментовано у розвідках-рецензіях В. Кіпіані [5], О. Лапинської [10], О. Петренко [11], С. Пиркало [12], Т. Фасолі [13] та ін. Зауважимо також, що загалом художні

здобутки А. Кокотюхи не обділені увагою літературознавців (Т. Ільницька [4], С. Філоненко [14], Я. Бригадир [1; 2] та ін.).

Автори публікацій одностайно наголошують, що проза А. Кокотюхи є кращим зразком масової української літератури. Коментуючи пригодницько-історичну белетристику А. Кокотюхи, С. Філоненко, зокрема, підкреслює: «Важко сказати, чого тут більше: особистого інтересу до «білих плям» та «чорних дір» минулого або прагнення бути в мейнстрімі, щоб задовольнити підвищений попит публіки на історичну белетристику» [14, с. 76].

У контексті цих висновків цікавою є й позиція самого автора щодо масової літератури і місця в ній історичної белетристики. А. Кокотюха вбачає масову літературу атрибутом державної політики та ідеології [8]. Він визнає: «Звісно, можна назвати розворот у бік історичних реконструкцій прикладом кон'юнктури. Проте, говорячи про книжковий ринок, на який такі книги приходять, мусимо визнати: «кон'юнктура» – винятково ринкове поняття. І якщо звернутися до ширшого, ніж є, читача, простіше засобами заангажованого українською історією твору, чому б не обрати такий шлях. Адже успіх «Чорного ворона» – не лише в скандальності та гострому сюжеті, а й також у радикальній спробі вивести українську історію, передусім – ХХ століття, з питомо російського контексту...» [9] (виділення наше – М. Лаврусенко).

А. Кокотюха у своїх пригодницько-історичних романах, як і В. Даниленко, В. Шкляр та ін., змальовує тип сильного українського чоловіка, непохитного, здатного вступити в конфронтацію з владою задля відстоювання як особистої свободи, так і волі держави. Зауважимо, що такого героя в українській літературі довгий час бракувало. Його поява пояснюється історичним часом, місією якого є виховати в українцеві національну людину, мотивовану на розвиток держави. У зв'язку із цим, безумовно, роман митця «Червоний» у виграшній ситуації, адже перед читачем постає отаман УПА Данило як чоловік з бездоганним військовим вишколом, мудрий організатор, послідовний борець за національну й особисту свободу. Приваблює в героєві і його відповідальність за кохану жінку, і здатність віддано любити.

Роман А. Кокотюхи «Червоний» не можна назвати літературою факту, адже реальних подій і ситуацій він не зображує. Проте автор наголошує, що, змальовуючи боротьбу українців за свої національні права після Другої світової війни, він вивчав мемуари повстанців, читав «публікації українських істориків, зокрема, це Володимир В'ятрович, Іван Патриляк, який, до слова, був першим читачем цього рукопису» [7]. Письменник стверджує також, що спеціально їздив до Луцька, на Волинь, спілкувався з учасниками тих подій, вів бесіди і з представником КДБ, котрий поділився, як ловили воїнів-упівців. Дослідник Т. Фасоля вказує на серйозні фактологічні ляпи роману «Червоний» А. Кокотюхи і твердить, що вони руйнують довіру до тексту вдумливого читача [13]. Митець із певним викликом заявляє: «Якщо виникають запитання щодо невідповідності подій у романі історичним фактам, то це означає, що вони стосуються й компетентності відомих істориків. Усі закиди до історичної частини свідчать про те, що, українці дуже мало знають свою історію і не хочуть у ній розбиратися» [3]. Припускаємо, що документальна правда, художньо осмислена в творі, викликає довіру читача, проте, на наш погляд, і художній вимисел, в якому правдиво окреслений дух епохи, також завойовує читацьку популярність. Обраний А. Кокотюхою Гоголівський художній тип історичного повіствування, вважаємо, ніяк не шкодить антиколоніальній спрямованості роману, оскільки риторика тексту суголосна атмосфері зображеного часу.

Письменницька стратегія у «Червоному» анти- і постколоніальна. Політика радянської держави у романі виписана у негативному ключі, однак автор не пропонує реципієнтові готових висновків. Їх мусить зробити читач самотійно, осмисливши правду-оповідь кожного героя твору про опір тоталітарній системі повстанців-націоналістів на Західній Україні. Така побудова діалогу митця з читачем дає право визнати, що роман А. Кокотюхи «Червоний» займає гідне місце серед творів масової української літератури. Не всі грані його художньої природи вивчені, що засвідчує актуальність подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бригадир Я. Сучасна українська масова література через призму індивідуальності Андрія Кокотюхи / Ярослава Бригадир // Волинь філологічна: текст і контекст. – 2015. – Вип. 19. – С. 41-50. або Режим доступу до публікації: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vftk_2015_19_6.
2. Бригадир Я.О. Творчість Андрія Кокотюхи як взірець сучасної української масової літератури / Я.О. Бригадир // Літературознавчі студії. – 2015. – Вип. 1(1). – С. 50-59. або Режим доступу до публікації: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_1%281%29__8.
3. Глуховський М. Автор роману «Червоний» Андрій Кокотюха: З головного героя я хотів зробити українського Рембо (інтерв'ю) / Михайло Глуховський. – Режим доступу до публікації: <https://rozmova.wordpress.com/2017/09/10/andrij-kokotukha-8/>.
4. Ільницька Т. Образ повстанця в сучасному українському історичному романі / Тетяна Ільницька. – Режим доступу до публікації: <http://probarpera.org/publication/13/29796/obraz-povstantsya-v-suchasnomu-ukrajinskomu-istorychnomu-romani.html>.
5. Кіпіані В. Війна після війни/ Вахтанг Кіпіані / Кокотюха А. Червоний. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – С. 7-8.
6. Кокотюха А. Червоний / Андрій Кокотюха. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 320 с.
7. Кокотюха А. «Червоний» не просто роман – це громадянська позиція / Андрій Кокотюха. – Режим доступу до публікації: <http://life.pravda.com.ua/book/2012/12/4/116960/>.
8. Кокотюха А. Чому «елітні» українські письменники ненавидять масову літературу?/ Андрій Кокотюха. – Режим доступу до публікації: <http://artvertep.com/print?cont=544>.
9. Кокотюха А. Чому український детектив відходить в історію?/ Андрій Кокотюха. – Режим доступу до публікації: <http://litakcent.com/2015/04/24/chomu-ukrajinskyj-detektyv-vidhodyt-v-istoriju/>.
10. Лапинська О. Швидко читати, але довго думати: про роман Андрія Кокотюхи «Червоний» / Ольга Лапинська. – Режим доступу до публікації: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2012/12/121214_book_2012_readers_review_kokotuha_dt.shtml.
11. Петренко О. Скельця ідеологічних романів. Кокотюха та Забужко про УПА, насилля і жінок / Олена Петренко / Україна Модерна. – 23.10.2013 або: Режим доступу до публікації: <http://uamoderna.com/blogy/olena-petrenko/skelczya-ideologi>.
12. Пиркало С. «Червоний» Андрія Кокотюхи: патріотичний роман про УПА / Світлана Пиркало. – Режим доступу до публікації: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2012/11/121120_book_2012_review_kokoty_uha_ko.shtml.

13. Фасоля Т. Роман Кокотюхи «Червоний»: пласкі герої і фактологічні ляпи / Тарас Фасоля. – Режим доступу до публікації: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/42306/Roman_Kokotuhu_Chervonyj_plaski_geroji_i_faktologichni.

14. Філоненко С. Пригодницько-історична белетристика Андрія Кокотюхи: діалог з традицією / Софія Філоненко // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. – Вип. 6. – 2015. – С. 76-79.

Личук С.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний медичний університет*

СЛОВОТВІРНІ ГЕОГРАФІЧНІ ДІАЛЕКТИЗМИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Специфічність народних географічних назв Івано-Франківщини проявляється в їх діалектній неоднорідності, яка характеризується розмежуванням досліджуваного масиву на різні етнографічні регіони: Гуцульщину, Бойківщину, Покуття, Опілля. Відповідно, на досліджуваному терені побутують гуцульські, бойківські, покутські й наддністрянські говірки, що входять до південно-західного наріччя української мови. Лексичний склад говірок регіону, як і інших діалектів, на всіх часових зрізах найбільшою мірою поповнюваний за допомогою деривації, коли нові слова творені від уже наявних у мові коренів та основ, а в старих розвинулися нові значення. Говіркам зазначеної території властиві майже всі способи словотворення, що й іншим українським діалектам та літературній мові.

Структурна характеристика народної географічної лексики на позначення рельєфу та його частин Івано-Франківщини дає можливість навести по декілька прикладів новоутворених слів.

Географічні назви є різними за частиномовною належністю та структурним типом, переважають іменники. Розширення складу апелятивної географічної лексики Івано-Франківщини відбувається завдяки значній кількості фонетичних, морфологічних і словотвірних

варіантів лексем. Найбільшу продуктивність виявили загальні назви, утворені морфологічним

способом, зокрема суфіксальним. Серед найуживаніших суфіксів відіменникові: *-к-а* (*|кичерка, мо|гилка*); *-ок-* (*|чубок, ла|зок*); *-ин-а* (*|жоло|бина, ку|пина*); *-ик-* (*|груник, |буртик*); відприкетникові: *-ин-а* (*|лисина, пловни|на*); *-иц'-а* (*го|лиц'а, |лисиц'а*); *-от-а* (*р'івно|та, шир|та*); *-'ак-*(*ли|с'ак, круг|л'ак*); віддієслівні: *-иц'-а* (*|д'іл'ниц'а*); *-ин-а* (*за|падина*); *-ис'к-о* (*па|совис'ко, |пасвис'ко*); *-ул-а* (*мо|чула*); суфіксифлексії: *-і* (*обо|ч'і*), *-а* (*|обоча, стов|ба*). У місцевій лексиці виявлено віддієслівні нульсуфіксальні утворення: *|вирва, спуск, схил, пере|х'ід*; відприкетникові – *|обшир, стр'ім*. З-поміж інших способів виділимо префіксальний. Серед продуктивних префіксів відіменникові: *про-|нора, |о-б'іч, |п'ід-б'іч*. Префіксально-суфіксальним способом утворені відіменникові апелютиви: *за|г'ір-й-а, |па-горб-ок, |ви-долин-ок*. Способом словоскладання утворена назва *|цирки-котло|вани*. Зрощення прийменника з іменником відбито в таких найменуваннях: *бе|зодн'а, |бездна, межи|кичерами*.

На досліджуваній території засвідчено назви-словосполучення (аналітична деривація): *|гостра |клива, |лиса |йама* тощо; субстантивовані прикметники (морфологічно-синтаксичний спосіб): *горбо|ва, |прикра* тощо; лише незначна частина – це складні слова, утворені шляхом зрощення двох компонентів (основоскладання): *водо|ст'ік, косо|г'ір* тощо. Творення нових загальних назв відбувалося також лексико-семантичним способом (вторинна номінація): *лоб, |ребра, |комин* тощо. Основою такого творення є метафоричні перенесення – зміни в значенні слів за подібністю певних ознак.

У номінуванні географічних об'єктів водних реалій досліджуваного регіону переважає однослівна іменникова лексика: *во|да, |р'ічище, глад'*. Зрідка засвідчено субстантивовані прикметники: *пере|х'ідний, сту|дене, |зимни, м'іл|ке, гни|ла, |сп'ібна*; поодинокими прикладами – дієслова: *клеко|тит, не те|че, поч'і|найеси* та прислівник *м'іўко*.

Для похідних назв характерні словотвірні моделі, часто мотивовані твірними основами дієслів: *мо|чило, моча|ниц'а, ма|чула, мо|чуло, ма|чулка, ва|лило, за|гин, |вигин, за|гиб, впад, згин, с'т'ік, злив;*

прикметників: *старови|на, холо|дец, |стр'ім'ін'*; дієприкметників: *погиб|л'ак, вар. погиб|л'ук.*

Найпродуктивнішим способом творення апелятивних назв є морфологічний спосіб, зокрема суфіксальний. Відіменникові похідні творяться за допомогою продуктивних суфіксів: *-к-а* (*кир|ничка, |млачка*), *-ок-* (*гу|чок, руча|йок*), *-чик-* (*ба|г'інчик, ба|гончик*), *-иц'-а* (*голо|виц'а, ру|диц'а*), *-ишч-е* (*по|точишче, ста|вишче*); віддієслівні – *-л-о* (*|чуркало, |гуркало*), *-ец'-* (*ла|мец', бухт'і|вец'*), *-к-а* (*|чвакавка, |хл'апавка*), *-авиц'-а* (*стрига|виц'а*), *-аниц'-а* (*тр'і|саниц'а*), *-н'ак-* (*лупи|н'ак, топ|н'ак*), *-чик-* (*|чурчик*), *-овин-а* (*трасо|вина*); відприкметникові – *-ін'-* (*|стр'ім'ін', бист|р'ін'*), *-иц'-а* (*гни|лиц'а*), *-ец'-* (*мок|рец', кри|вец'*), *-ин-а* (*бистри|на, м'іли|на*), *-'ак-* (*чис|т'ак, бист|р'ак*); віддієприкметникові: *-'ак-* (*-'ек-*) *погиб|л'ак, погиб|л'ек.*

Зафіксовано нульсуфіксальні утворення: віддієслівні – *за|м'іс, про|тока, пе"ре"|йїзд, пе"ре"|х'ід, пе"ре"|в'із, |виполоч, |в'іполоч*; відприкметникові – *груз', м'іл', глиб, глад'*. Префіксально-суфіксальний спосіб виявлено у відіменникових дериватах: *надбе|реж':а, побе|реж':а, про|р'ічок, забо|лотн'а*; префіксальний – *в'ід|роги* та ін.

Основоскладання виявлено в похідних-композиціях: *водово|рот, колово|рот, круго|верт', кругово|рот, водо|вир, водо|верт', сухо|стаў.* Серед народних найменувань трапляються назви, утворені зрощенням різних частин: *стр'імго|лов, мо|чихв'іст, не|теча, |бездна, бе|зодн'а, |безмо, бе|зодн'і.* Прийменникові конструкції представлені двома назвами: *в ге|летку, без во|ди.*

Одним із шляхів поповнення географічної апелятивної лексики є аналітична деривація – номінація географічних об'єктів словосполученням: *|сил'на теч'і|йа, |сил'ний по|т'ік, |бистра во|да, стр'ім|ка те"ч'і|йа, сл'о|зит во|да, со|читси во|да, но|ритси во|да, м'іс|ц'а для купан':а, ку|пал'н'і м'іс|ц'а, но|ра з во|дов, п'ід|шк'ірна во|да.*

У межах досліджуваних найменувань засвідчено наслідки вторинної номінації, метафоричні за походженням назви: *в'ік|но, |дзеркало, |зеркало, йак |дзеркало, йак |зеркало, йак |л'устро, пет|л'а, кол'|цо, |зм'ійка, |вила, |вили, |ратиц'і, ру|каў, рука|ви, ру|кавник, ло|т'ік, с|ходи, бара|ни.*

Як і лексичні діалектизми, так і словотвірні «створюють» своєрідний портрет говіркових груп чи всіх регіональних діалектів Івано-Франківщини.

Список використаних джерел:

1. Личук С. В. Словник народних географічних назв Івано-Франківщини: Додаток / Світлана Василівна Личук. – дис. ... наук. ступ. канд. філол. наук. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 223-427.

Найт Н.Ф.

магістр філології, аспірант,

Науковий керівник: Мельник І.А.

доктор філологічних наук, професор,

Східноєвропейський національний університет

імені Лесі Українки

АКТУАЛЬНІСТЬ ГЕТЕРОГЕННОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЧАСТИН МОВИ В НАУЦІ ТА ОСВІТІ СУЧАСНОСТІ

У епоху сучасних освітніх змін в Україні, зокрема, розбудови Нової української школи, якісних перетворень потребує і наука. Граматика української мови вимагає нових підходів та методів дослідження її сутності. Традиційна класифікація частин мови, яку зараз використовують у школі, все далі зазнає критики за її непослідовність. У сучасному мовознавстві не існує єдиного загальноприйнятого погляду на принципи класифікації частин мови та їх структуру. На нашу думку, існує потреба в систематизації та аналізі частиномовних класів на матеріалі сучасної української мови, а також у прийнятті єдиного підходу до класифікації частин мови, який застосовувався б як в сучасній науці, так і в Новій українській школі.

М. І. Стеблін-Каменський ще в минулому столітті доречно зауважив: «Коли ми розподіляємо слова за частинами мови, тобто стверджуємо, що серед слів є так звані іменники, прикметники, дієслова і т.ін., ми робимо

те ж саме, якби ми, підсумувавши те, що знаємо про людей, які нас оточують, сказали, що серед них є блондини, є брюнети, є математики, є професори, а є й розумні люди» [5, с. 21].

І. Г. Данилюк вказує на те, що у кожному словнику окремо взятої мови повинно бути прийняте рішення щодо кількості і номенклатури представлених частин мови. На цій основі дослідник виділяє комплекс завдань, які повинен розв'язати мовознавець, який аналізує теоретичні аспекти частиномовних класифікацій:

- категорії, які є значущими для частиномовної класифікації слів;
- чи всі слова належать до певної частини мови, чи є такі, що перебувають за межами системи;
- розташування частин мови: лінійне чи різнорівневе;
- комплекс диференційних ознак певної частини мови;
- взаємозв'язок між частинами мови та членами речення;
- універсальні і специфічні для окремої мови класи слів;
- історія виникнення частин мови, поява нових;
- змішані (гібридні) частини мови [3].

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки вчені виділяють гомогенну (за одним критерієм) та гетерогенну (за кількома критеріями) частиномовні класифікації. Розглянемо детальніше кожен з них.

Прихильники гомогенної класифікації розподіляють слова української мови на основі одного критерію: лексичного, морфологічного або синтаксичного. До прикладу, класифікація частин мови відомого мовознавця Ш. Баллі ґрунтується на лексичному критерії [1], у той час, як А. М. Мухін стрижневим вважає морфологічний критерій.

Класифікації за кількома критеріями можна знайти у працях таких мовознавців: Л. В. Щерби, В. В. Виногорова, І. К. Кучеренка, В. М. Жирмунського та ін.

На нашу думку, майбутня загальноприйнята концепція частиномовної класифікації потребує врахування семантичного, синтаксичного, морфологічного, а за певних умов і словотвірного критеріїв, а отже, застосування гетерогенного підходу, що унеможливило виникнення проблеми суб'єктивізму. Доречно про це зазначає І. Р. Вихованець:

«Застосування гомогенної класифікації <...> не забезпечує послідовної класифікації частин мови, оскільки саме в цих одиницях перетинаються і взаємодіють морфологічний, словотвірний, синтаксичний та лексичний рівні мови. Тільки гетерогенна класифікація, тобто комплексний критерій (семантичний, синтаксичний і морфологічний і для похідних слів словотвірний), дає змогу здійснити всебічну класифікацію слів» [2, с. 14].

Беручи до уваги гетерогенну класифікацію, особливе місце посідає питання створення ієрархії критеріїв та підпорядкуванню їх одному визначальному. На переконання сучасних граматистів, таким є *семантичний критерій*, адже саме семантичні чинники лежать в основі синтаксичних та морфологічних ознак слова. Указаний критерій сучасна граматики розглядає у таких площинах:

- найменування, позначення певних об'єктів довкілля;
- лексичне значення слова;
- категорійне значення частини мови.

Другим за важливістю мовознавці називають *синтаксичний критерій*, відповідно до якого належність слова до частини мови визначає його формально-синтаксична та семантико-синтаксична позиція в структурі речення. Кожна частина мови має первинні синтаксичні функції:

- іменник – підмет або додаток;
- дієслово – присудок;
- прикметник – означення до іменника;
- прислівник – означення до дієслова.

За певних комунікативних потреб мовці використовують слова у нетипових для них функціях, що зумовлює виникнення синтаксичних транспозитів (словоформи із вторинними функціями).

Наступним в ієрархії критеріїв гетерогенної класифікації визначають *морфологічний*. Основа вказаного принципу – синтаксичний рівень мови, зокрема, його формально-синтаксична та семантико-синтаксична структура. Морфологічний критерій становить комплекс морфологічних показників, які стосуються передусім формальних ознак частин мови – сукупності морфологічних категорій та парадигм.

Словотвірний критерій застосовуємо лише тоді, коли вказані вище критерії не дають можливості однозначно тлумачити похідне слово. У цьому випадку увагу потрібно звертати на афіксальні морфеми-слова, що є специфічними для того чи того лексико-граматичного класу слів.

Рис. 1. Критерії виділення частин мови за гетерогенною класифікацією

Джерело: розроблено автором за даними [2]

Дотримання критеріїв гетерогенної класифікації слів в українській граматиці сприяло зменшенню частин мови, внаслідок чого деякі розряди слів зараховані зараз до інших мовних одиниць. Частиномовний статус отримали чотири частини мови:

- іменник;
- дієслово;
- прикметник;
- прислівник.

У шкільних підручниках сьогодні ще йдеться про те, що кожне слово належить до певної частини мови. Як спостерігаємо, це порушує послідовність дотримання трьох принципів: семантичного, синтаксичного і морфологічного, що не відповідає гетерогенній класифікації. І. Г. Данилюк з цього приводу справедливо констатує факт: «сучасна компромісна угода про виділення усталених для школи 10 частин мови зазнає чимраз сильнішого тиску збоку прихильників більш послідовних класифікацій» [4, с. 40].

Отже, тільки гетерогенна класифікація частин мови дає можливість здійснити комплексне дослідження щодо зарахування тих чи тих слів до лексико-граматичних класів мови. Тому сучасному педагогу потрібно залучати досвід мовознавців у галузі теоретичної граматики, а саме – гетерогенний підхід до класифікації частин мови.

Список використаних джерел:

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка: [монография] / Шарль Балли. – М.: Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / [І. Вихованець, К. Городенська]; за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 398 с.
3. Данилюк І. Проблема класифікації частин мови: досягнення і перспективи / Ілля Данилюк // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту / Наук. Вісник Херсонського держ. ун-ту: Лінгвістика: [зб. наук. пр.]. – Херсон: Вид-во Херсонського держ. Ун-ту. – Вип. 1. – 2005. – С. 70-77.
4. Данилюк І. Формально-граматичний підхід до класифікації слів / Ілля Данилюк // Лінгвістичні студії: [зб. наук. пр. / укл.: А. Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк: Дон НУ. – Вип 13. – 2005. – С. 40-45.
5. Стеблин-Каменский М. И. Спорное в языкознании / М. И. Стеблин Каменский. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1974. – 141 с.

Narodovska O.M.

English Teacher,

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Polytechnic Institute»

LINGVO-COGNITIVE ASPECTS OF THE STYLISTIC RECEPTION OF THE PUN (ENGLISH WORD GAME)

The peculiarities of formation of the stylistic device pun, the means of its rendering from the source language into target language are investigated in this article. The ways of its translation on the base of the correlate texts are analysed.

The main stylistic goal of the game of words – the comic effect or satirical sound of a specific paragraph of the text, which focuses on the reader's

attention. At the heart of the word game may lie erroneous interpretation of the expression of one speaker to others. The misunderstanding, as evident, is based on:

- homonyms: As, for example, in the well-known case with *Pickwick Papers*:

When the fat boy, Mr. Wardle's servant, emerged from the corridor, very pale, he was asked by his master: «Have you been seeing any spirits?» «Or taking any?» – added by Bob Allen. In the first question, the word «spirits» refers to supernatural, in the second – to spirit drinks;

- Polysemy:

-Why did they let the turkey join the band? Because he had the drumsticks. The humorous effect of this puzzle is generated by the different semantics of the word «drumsticks», namely «drum sticks» and «legs of fried chicken, goose, etc.»;

- consonants, omphonic lexical elements:

What is the difference between a cat and a comma?

One has the paws before the claws and the other has the clause before the pause [8]. This example clearly illustrates playing the meaning of words that are similar to sound: paws (paws), pause (pause), claws («claws») -clause («sentences»).

Like any other stylistic means, the game of words depends on the context. But the context may be rather extended, sometimes equal to a whole literary work. For example, the name of one Oscar Wald's play, *The Importance of Being Earnest*, contains a game of words built on consonant, since the name of the hero coincides with the adjective «earnest» (serious).

All kinds of game of words are inherent in the fact that they are opposing each other two, and even some expressions that have different meanings but the same or similar form. It is because of this that the translation of word games is rather complicated. Each language integrates the form and meaning into a rather arbitrary and specific way. This type of combination of formal similarity and semantic discrepancy is possible in expressing a certain language, while translating the other creates significant difficulties [1; 38].

There are a number of ways to translate word games. Some scholars attempted to systematize them, such as [6; 7]:

1) the word game is a game of words, that is, the game of words in the text in the original language (OL) is transmitted by the game of the words of the language of translation (TL), which may to some extent be different from the words of the OL in the form, semantics, textual influence, etc.;

2) a word game is not a word game: when a word game is translated into an expression that does not have elements of the word game, but this expression retains both the meaning of the game of the game due to the non-play of the game, or when one of the two values of the game of the words are sacrificed;

3) the word game – the appropriate rhetorical means: when the game of words is translated into an adequate word game rhetorical means; repeat; alliteration; rima; irony; a paradox;

4) the word game – the lack of translation: the text fragment with the game of words goes down;

5) not a word game – a game of words: the translator compensates for the loss of the word game in the text of the translation (TT), where the translation was impossible, playing the words elsewhere in the TT where the word game in the original text (OT) is missing or the translator adds a completely new piece of text, which contains a game of words, which in the OT is barely noticeable and is a compensation for a previous loss;

6) editorial technique: the translator uses notes / footnotes, explanation by means of other word games, etc.

References:

1. Білоус О.М. Гра слів як перекладацька проблема // Вісник Сумського державного університету.– Видавництво СумДУ, 2005. – № 5 (77). – С. 35-41.
2. Кэрролл Льюис. Приключения Алисы в Стране Чудес / Пер. Б.В. Заходера. – М.: Просвещение, 1980. – 215 с.
3. Чарльз Діккенс. Пригоди Олівера Твіста. – К.: Дніпро, 1987. – 424 с.
4. Carrol L. Alice in Wonderland. – London, 1995. – 293 p.
5. Charles Dickens. Oliver Twist. – Oxford University Press, USA, 1992. – 446 p.
6. Heibert, Frank. Das Wortspiel als Stilmittel und seine Übersetzung (am Beispiel von sieben Übersetzungen des «Ulysses» von James Joyces-Tubingen: Gunter Narr Verlag, 1993. – 319 S.
7. Kukharenko V.A. A book of practice in stylistics. – Vinnytsia: «Nova knyga», 2003. – 160 p.
8. [http:// www.basicjokes.com/riddles.php](http://www.basicjokes.com/riddles.php).

Підгорна О.М.

викладач української літератури,

основ загальної та медичної психології, практичний психолог,

Миколаївський базовий медичний коледж,

аспірант,

Криворізький державний педагогічний університет

**«...МАБУТЬ, НАВІКИ ЗАВОЙОВАНИХ ЖІНОК ЯК І НАВІКИ
ЗАВОЙОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ, І СПРАВДІ НЕМАЄ [с. 6]» ...?
ЕДИПАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ РОЗДВОЄНОСТІ ГЕРОЇНІ
«ЖІНОЧОГО ЛІТОПISУ» КРІЗЬ ПРИЗМУ
ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ**

<>Я не зумів змиритися з тим, що навіки завойованих жінок немає [3, с. 6]. <> Між нами – чоловіками і жінками – є схожість. / У чому? / У ревнощах! / ...Бажанням володіти? / Інстинктом самця, що хоче безроздільного володіння самкою? [3, с. 56].

«Едіпів (*Едипів*; курсив – наш: О. П.:) комплекс є головним кодом психоаналітичної теорії», і з думкою Н. Зборовської важко не погодитись [1, с. 37]. Свого часу З. Фройд описав психічну систему як протистояння між «некультурним» несвідомим і «культурним» свідомим [1, с. 36]. А у листі до свого колеги, друга Флісса вказав, між іншим, що грецький міф про Едипа виявляє нав'язливий стан, який визнає і простежує в собі кожна людина [1, с. 38], і спільним є здорове намагання подолати його: «Будь-яке людське дитя зіштовхується із завданням подолання едіпового комплексу» [1, с. 38]. У межах класичної психоаналітичної традиції визначено, що у дитинстві закладаються базова модель та життєві сценарії всього дорослого життя, а Едіпів комплекс – вузловий дитячий комплекс-синдром, основа структурування цілісного сексуального потягу та духовності людської особистості [1, с. 38]. Психічна поведінка формується позицією дитини у сімейному трикутнику «мати – дитина – батько», ставлення до батьків має первинний сексуалізований характер [1, с. 38], досягає кульмінації між третім і п'ятим роками життя, після нетривалого згасання відроджується в період статевого дозрівання [1, с. 39]. Як універсальний неусвідомлений еротичний потяг дитини,

впливає на психіку, особистість і поведінку людини в дорослому віці, а його своєчасним подоланням зумовлений невротичний / нормальний стан людської психіки [1, с. 39].

Зосереджуючись на травматичному акценті головної героїні «Щоденника страченої» – «самостраченої пристрастю» [3, с. 71], її наслідками [3, с. 54-55] – втратою біологічної та гендерної ролі матері – та аналізуючи способи «втечі від симптому»: контакти з іншими чоловіками як намагання втекти від самотності, компенсувати свою залежність від чоловіка [2, с. 55; 2, с. 121], страждання через безпліддя [3, с. 44], декомпенсація у формі нав'язливого імітування вагітності [3, с. 45], Н.Косинська визначає самоспричиненість жіночої нещасливої долі героїні [2, с. 121] та гіперболізацію її егоцентричного компоненту при реалізації «залежної» програми життя, взагалі: «Все, що робить жінка в житті, вона робить лише для себе» [3, с. 19]: [Цит. за: 4, с. 163].

«Учора зранку я раптово зайшла в батьківську спальню – і не можу з неї вийти дотепер. Ні, я вийшла дуже швидко, але подумки чомусь другий день вертаюся в напівприсмеркову від зашторених вікон кімнату – і щось таке гарне розливається в мені, що соромно навіть сказати... / Тато спав упоперек ліжка, закинувши праву руку за голову, а ліву тримав на серці. Своєю чоловічою могутністю і красою розкритої фігури тато скидався на персонажа з картин Мікеланджело / Ніколи не бачила зблизька надміру оголеного чоловіка – і, може, тому відчула, як дуже забилося серце, аж подумала, що тато може прокинутися від мого серцебиття / Я вилетіла зі спальні, як ошпарена / Але яка це була красива картина з моїм молодим і красивим татом! / Я б хотіла й собі такого чоловіка! І щоб він спав так само красиво і незалежно...» [3, с. 30] – провина на фоні сексуалізованого сприймання батька та неусвідомленого потягу до нього як до чоловіка; *«Господи...як він красиво спав...Переполовинивши тілом ліжко по діагоналі ...із закинутою за голову правою рукою ...а лівою накривав типочку моєї груді»* [3, с. 62] – пошук компліментарного партнера, який ідентифікується з образом батька; *«Чому Ти, мій золотий і безпощадний чоловічку, такий добрий до мене, що, випатравши серце, залишив на спомин про себе шмат непомутнілої пам'яті? / У людей же трапляються цілі трагедії із втратою документів, родичів, майна і т. і. і т. д., а тут якась*

химерна штуковина – спогад про чоловіка, що прошмигнув діагоналлю крізь життя, немов кульова блискавка, – руйнує, точить із середини, як задавлена хвороба» [3, с. 104] – ідентифікаційні маркери «справжньої маскулінності» героїня усвідомила в юнацтві (Галині 19 років); «Я таки егоїстка, якщо так довго люблю одного і того самого негідника й падлюку. І чим менше він подає мені знаків уваги – тим більшою падлюкницею стаю сама для себе» [3, с. 114] – реалізації потреби у домінуванні психічного образу та соматичної проекції батька; «Навіщо я так мордую себе, і Його?! Я могла б йому все це сказати/ А я партизаню в своїй голові, ніби остання дурепа, ніби велика німа, ніби не знаю, що чоловікам ніколи та й немає потреби вникати в такі жіночі дрібниці, зациклюючись думками на тому, хто по якій діагоналі спить і де тримає руку» [3, с. 124] – реалізації потреби у домінуванні психічного образу та соматичної проекції батька; «Коли б у мене були діти... / Ах, діти... / Навіщо я зробила аборт?/Я не запитала Його – батька. Більше того, я йому не сказала нічого, наперед знаючи реакцію / Ні, я не знала можливої реакції, та боялася його можливого боягузтва» [3, с. 54] – народження дитини від фізичного / соматичного відповідника власного батька психоаналітично трактується як реалізація інцестуального задуму; «А тепер чоловік, якого я покарала безбатьківством, абортує й мене зі свого життя – і я розумію, що цьому не зможу зарадити / Це, мабуть, неусвідомлена помста самця, покараного без його відома. Це, напевно, прорізався нюх справжнього самця, який дав про себе знати через багато років» – насправді логічно завершує едипальну ситуацію, що корелює із набуванням людиною самостійності [3, с. 55]: [Цит. за: 4, с. 164-165].

Пропонуємо Систематизований перелік та текстуальний аналіз способів переробки едипальної ситуації Ларисою Ковальчук за допомогою різних типів психологічного захисту.

<p>Соматизація психотравми Едипального походження, ускладненої посттравматичним стресовим розладом та декомпенсованою депресивною симптоматикою</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ловлю себе на думці, що страх – реальний, цілком осяжний, гідкий і мерзотний <i>страх</i> – вертається в мене через усі брами єства: <i>крізь пори шкіри, дихання, очі</i>. Він заповзає всередину слизьким гадом і <i>звиває собі кубло десь у ямці між грудьми</i> [3, с. 10] – кардіосимптом (заміщення, витіснення) • Боже праведний ... <i>як мало треба, щоб агресія люті перетворилася на сльози</i>. Бо в черговий раз нагло – без попереджень – сльовим потоком накочується біль: і я стаю невинувато плаксивою песимісткою [3, с. 13] – афективне виснаження як елемент дистресу (реактивна формація) • ... <i>ця означена, але мовчазна тривога</i> заважає думати. <> і знову гідке <i>відчуття страху</i> перед тим, що не може вже ані вразити, ані приголомшити, <i>викликає напад блювоти і тривалої прострації</i> [3, с. 15] – диспепсія + онейроїд (заперечення, заміщення, реактивна формація) • <>розгортаю <i>«Жіночий літопис»</i> – і <i>навала пронафталіненого минулого б'є так у ніздрі, як у саме серце, та так різко, що хочеться понюхати нашатир</i> [3, с. 22] – кардіосимптом (реактивна формація, витіснення) • І небавом я вловлювала дискомфорт. Десь у моїх глибинах <i>гніздився біль</i>. Я його чула фізично. І тоді починала <i>корчитися, звиватися, нібито від переймів</i>. Я <i>стогнала, схлипувала, затуляючи рот долонею, як під час уже нестерпного болю</i>. <>ніби й справді <i>тамувала біль, заганняючи його в безмовне горло</i> [3, с. 47]. (заперечення, реактивна формація, витіснення)
<p>Пошук адекватних зовнішніх опор у ситуації «тут і зараз» як спосіб переробки невротичного конфлікту</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Мабуть, простіше було б виставити захисний щит добровільної амнезії і вчитися шукати втіху в теперішньому [3, с. 11] • Я боюся не минулого, а безодні, в якій воно помістилося. Жаль, що в природі не існує сховища, куди б можна викидати минуле, як радіоактивні відходи. Утилізувати, а далі частково трансформувати просто в сторонній досвід і не більше [3, с. 16]. Якщо подолаю цю загрозу (<i>що суне зі щоденника – курсив наш: О. П.</i>), можливо, мені стане легше [3, с. 17].
<p>Актуалізований психологічний захист у формі реактивної формації та</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ... спокуса вернутися на місце злочину переважає застережливі окрики <i>«Небезпечно!!!»</i> [3, с. 12] – реактивна формація • <>ось він – мій вибірковий Армагедон, створений власними руками. / <i>Гарячий, ніби ошпарений, палець спершу надовго</i>

<p>раціоналізації. Терапевтичний ефект внаслідок потрійної дисоціації</p>	<p>спиняється на перших сторінках, а далі чимшвидше, галопом, мандрує далі...далі, намагаючись то на довше затриматись на окремих спогадах, то чимшвидше спекатись їх. – реактивна формація, витіснення / Дивно, та я, як титулований кат, не відпускаю палець із тих місць, звідки проступає біль, неначе з-під бинтів запекла кров.../... я не знаходжу радісних сторінок.../... не знаходжу живого життя, а лише його розірвані шматки.../...але я не можу спинитися.../...гортаю.../...вперед.../...назад.../...знову</p> <ul style="list-style-type: none"> • 29 березня 200...р. <p>Чому я зациклилася на цих спогадах? / Вони мені не дають ані задоволення, ані спокою. Лише обливають магмою із самого серця діючого вулкана. – реактивна формація /А це не є задоволення? / Я прокручую ту ніч – і ніби стираю найголовніше. – раціоналізація / Коли б це була єдина ніч мого життя. / А таки єдина. / Дивно. / Бути з одним і тим же чоловіком роками, хоча й зрідка – а все ж роками, й згадувати лише одну ніч.../ І в якийсь момент я заприсяглася не вертати туди ніколи, і таки уникала спогадів. Перестрибувала їх, як купальське вогнище, і згадувала щось інше, бліде, розмите. / Я намагалася забути мить того просинання, коли серце стає хижакком, із загостреним нюхом, із неприродним калатанням і чомусь невиразним запахом смерті. – витіснення. / Яка б це була гарна картина, коли б її зафільмувати... А потім знову крутити, крутити. Але не в пам'яті – перед очима. Може, мені би полегшало. / О, так. Ясна річ, що полегшало б. / Я б вишукувала на зафільмованій картинці вади, наші з ним некрасивості. / Я б роздивлялася зблизька й у сповільненому темпі рухи, погляди, шукала би фальші. І, врешті-решт, мені би спротивилось. – раціоналізація, заміщення. / Це – як телевізійний стриптиз: перших п'ять хвилин красиво і цікаво, а далі ... а далі я би побачила свій целюліт і його черевце, миттєву байдужість у погляді, позіхання, погано стримувану втому чи імітовану пристрасть... – раціоналізація. / Як добре, що я не птаха. Що я нічого не бачу з боку. – заперечення [3, с. 63-64].</p> <ul style="list-style-type: none"> • Я кілька разів поривалася обірвати ці записи. Навіть хотіла спалити. Але в якусь мить зрозуміла, що це, може, моє спасіння – ця давня забавка фіксувати своє непутне життя. Іноді мені здається, що я його просвістую в чотири пальці [3, с. 119]
---	---

Амнезія як «спосіб втечі від симптому»	<ul style="list-style-type: none"> • Мабуть, іще ніхто у світі не позбавлявся пам'яті свідомо, добровільно, а якщо і позбавлявся – то лише внаслідок катастроф. Душевну драму в повсякденному житті, на жаль, не вважають справжньою катастрофою. Хіба, лише учені [3, с. 12]
Пошук адекватних внутрішніх ресурсів у ситуації «невротичного минулого» як спосіб переробки незавершеного гештальту	<ul style="list-style-type: none"> • Іноді страх спогадів сильніший від повсякденних страхів. Людина – істота настільки дивна, наскільки незрозуміла. Інакше, навіщо б їй постійно вертатися в минуле – хай навіть лише безформними думками? Тим паче, минуле – не таке вже й бездоганне і позитивне, іноді – далеко не миротворче, а нерідко – писане фарбами крові і сліз? [3, с. 11] – раціоналізація. • Тому й доведеться здатися на милість Божу, порпаючись у минулому потьмянілого щоденника, як гуска в поросі, і шукати там опертя [3, с. 12] • <i>Нормальна людина завжди живе якщо не майбутнім, то тільки теперішнім. Зазирання в минуле є способом злодійства, віднімання себе від себе</i> [3, с. 15].
Актуалізований психологічний захист у формі реактивної формації та раціоналізації	<ul style="list-style-type: none"> • Ловлю себе на думці, що для полегкості повинна внести якісь підготовчі ремарки чи зробити відповідну самоанестезію [3, с. 12] • Страждання невичерпні, поки в людині жевріє життя. / Життя і страждання – приховані синоніми, врослі одне в одного, як сіамські близнюки... / Життя і страждання – сіамські діти [3, с. 14]
Асоційоване переживання травматичної фабули та моделювання клінічних життєвих сценаріїв	<ul style="list-style-type: none"> • А все тому, що я не навчилася робити бодай щось із стосами своїх переживань. Посортувати, розкласти полицями, дещо – викинути [3, с. 53] – проекція, витіснення. • Жіноче серце – сміттєзвалище. Запліснявіле, прогниле, необгороджене. Там є який завгодно непотріб, але немає нічого цілого, корисного чи функціонального. Спресовані від часу й пам'яті почуття-пережитки нагадують зіжмакані целофанові пакети, роздратовано пожбурені у сміттєпровід, а потім роздерті вітром і бомжами [3, с. 53] – заміщення. • Хіба своє інтимне ти вважаєш брудним? [3, с. 69] – заперечення, проекція, витіснення. • Чому так є, що в хвилини душевного сум'яття зовнішній світ мало не чоботом додатково нагадує тобі про твою кризу? [3, с. 80]. Якби ця підпарканна гадина знала, що вона зачепила, на які мозолі наступила, вона краще, мабуть, вдавлялася б, аніж мала почути те, що я сказала в пориві благородного гніву (<i>Що</i>

	<p><i>це ви, шановна, займаєтесь дітовбивством?! Хто ж зриває таку дрібноту?)</i> (курсив – наш:О. П.) [3,с.45]. Уже багато років мені постійно верзеться щось таке, пов’язане з вагітністю [3, с. 45]. В такі хвилини я забувала про небезпечну для психіки гру, поринаючи в нав’язані відчуття повного і безповоротного щастя [3, с. 46]. ... А тепер я ненавиджу вагітних. Іноді стримую себе неймовірно й чимшвидше відводжу погляд від пузатих жінок, щоб зненацька не вдарити котрусь по його куполу./ Кожна із них носить моє дитя. / Я хотіла би його вкрасти у своє порожнє черево[3, с. 47] – заміщення, витіснення.</p>
<p>Фабула Едипальної травми героїні та способи її переробки</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Мені не подобається гострий, надокучливий запах м’яти з-під гойданки. Дарма, що м’ята корисна. <i>Треба висмикнути з коренем. От дурепа... висмикнула, називається. А запах в’ївся в долоні надовго. Спробуй витравити</i> [3, с. 35]. • Я, звичайно, виборола би безумовну першість в умінні самокатуватися, в умінні нав’язати муку насамперед тому, до кого по-сіамські прив’язана моя душа [3, с. 14] • <> просто в якийсь момент якийсь цілком випадковий чоловік і, як правило, цілком випадково прибирає обличчя уявлюваного тобою царевича – і далі тимчасово, а чи і упродовж життя, мордує тебе з усією силою тобою ж придуманої чи змайстрованої пристрасті [3, с. 18]. • <> не шкодую ні за чим і ні за ким. <i>Хіба що за одним лише чоловіком, який любив спати по діагоналі ліжка, закинувши одну руку за голову, а другою стискаючи мою праву грудь</i> [3, с. 19]. • Ти любиш чудного чоловіка, що <i>спить по діагоналі ліжка. Він тебе переслідує, як привид, як справжнісінька мара, й ти не можеш, а може, й не хочеш відворожити його</i> [3, с. 33]. • Колись давно наша сім’я тривалий час жила в перегородженій кімнаті: з однієї великої батьки зробили дві, щоб дати дітям видимість самотійного житла. / <i>Може, це тоді я привчалася обмежувати себе одним простором, однією людиною, єдиним бажанням?</i> [3, с. 56]. • <> засинає із думкою про завтрашній свій день, який ніколи не схожий на день учорашній. / <i>Усі ж мої дні – близнюки. / Може тому, як жабуриння за ногу плавця, так я чіпляюся за думку про нього, втомленого за день багатоманітністю людей і вражень</i>

	<p>[3, с. 68].</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чоловік – це короткочасна жіноча примха, яка з примхливої волі жінки стає її довгограючою проблемою <> / <i>Бо ж нема жодної логічної причини хотіти так чоловіка, як я хочу його. Саме Його – і жодного іншого. / Я сита./ Незалежна. / Можу мати кого хочу і коли хочу. / А його – не можу</i> [3, с. 90-91]. • Тоді я сіла на постіль і до очамріння в очах дивилася, як по діагоналі простирadlo знову набирає малюнка його тіла [3, с. 95-96]. • У людей же трапляються цілі трагедії із втратою документів, родичів, майна і т. і. і.т. д., а тут якась химерна штуковина – <i>спогад про чоловіка, що прошигнув діагоналлю крізь життя, немов кульова блискавка, – руйнує, точить зсередини, як задавлена хвороба</i> [3, с. 104]. • Є лише <i>спогад-хвороба: чоловік, що спить по діагоналі ліжка й одною рукою тримає мою груди</i> [3, с. 117]. • Може, любов – суцільна помста за нереалізоване колись із кимось іншим шаленство – і більше нічого? Розрив улюбленої іграшки на клоччя? [3, с. 72]. – символічне заміщення.
--	--

Список використаних джерел:

1. Зборовська Н. Психологія і літературознавство: Посібник // Ніла Зборовська. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.
2. Косинська Н. Трагедія жінки у сучасному світі: «Щоденник страченої» Марії Матіос як фемінний текст / Н. Косинська // Літературні студії. – Випуск 4. – 2010. – С. 119-127.
3. Матіос М. Щоденник страченої: [психологічна розвідка] / Марія Матіос. – Львів: ЛА «Піраміда», 2005. – 192 с.
4. Підгорна О. Психологічне моделювання мортальності у фемінному дискурсі Марії Матіос (на матеріалі психологічної розвідки «Щоденник страченої» / О. Підгорна // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство): збірник наукових праць за ред. Оксани Філатової. – № 1 (19), квітень 2017. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – С. 162-169.

Смольницька О.О.

*кандидат філософських наук,
провідний науковий співробітник,*

Київський літературно-меморіальний музей Максима Рильського

ДІОНІСІЙСТВО У ПЕРЕКЛАДАХ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПОЕЗІЇ МАКСИМОМ РИЛЬСЬКИМ: ПРОТИВАГА АПОЛЛОНІЗМУ ЧИ ДОПОВНЕННЯ

Український неокласицизм свідомо та несвідомо поставав на аполлонічному принципі, тобто гармонійного мистецтва. Такого принципу дотримувалися М. Зеров, М. Драй-Хмара, М. Рильський та ін., те ж саме простежується у поезії та виборів творів для перекладу в наступних поколіннях неокласиків (І. Качуровський, М. Стріха) і генерації, яка в поезії та перекладі дотримується засад неокласицизму та йменується «постнеокласики» (Олена О'Лір, Л. Вировець, Н. Гаврилюк, Н. Науменко, О. Смольницька, Л. Хворост та ін.). Наприклад, лірична героїня Олени О'Лір, услід за М. Зеровим, свідомо стверджує у сонеті «Поет» (2002): «Собі небесну флейту заслужу / І буду посланцем при Аполлоні» [4, с. 22]. Проте докладний аналіз джерел стосовно М. Рильського виявляє і своєрідне ставлення до діонісійства (вакхічності) як протилежного аполлонізму. Теми діонісійства і гедонізму у М. Рильського, зокрема, античний і французький контексти, розроблено у працях: [1-2], [8], але це питання вимагає докладнішого висвітлення на матеріалі як власної лірики поета, так і його маловідомих перекладів, нещодавно оприлюднених. Предметом пропонованого дослідження постає французька лірика символізму та парнасизму.

У цьому плані варто звернутися до символістського вірша Фернана Мазада (Fernand Mazade, 1861–1939) «Вінок Діонісові», де перекладачем гранично чітко відтворено принцип діонісійства. Цікава квітка символіка, закодована у вірші й призначена для підготованого реципієнта: «Для інших – анемони та нарциси, / Ясмину й мирти я приніс би в дар, / – А ти, що злив сп'янілих володар, / Юнацьку вроду і дівочий чар, / Трояндами вінчайся, Діонісе» [5, с. 16]. Ця символіка антична. Анемон (анемона) – багряна квітка, яка виростає на крові коханого Венери Адоніса;

також ця рослина означає і пролиту Ісусом Христом кров на розп'ятті [11, с. 66] (улюбленець Аполлона Гіацинт загинув, і на його крові виросла однойменна квітка; роздерті були Діоніс і Орфей; з крові Озиріса, Аттіса та ін. проростали квіти). Також анемон – атрибут Флори, пов'язується і з Гермесом [3, с. 14]. Це й символ самоти й печалі [3, с. 14]. Ясмин (жасмин) – більше загадковий символ: який античний підтекст цієї квітки? У Китаї це жіночність, грація, привабливість, а в європейській культурі – так само грація, елегантність, але й Діва Марія [3, с. 88]. Інші джерела пропонують точнішу градацію: білий жасмин – дружелюбність, жовтий – елегантність і граціозність [10, с. 402]. Тобто це ніжність, милосердя, конотація квітки спокійна. Нарцис викликає асоціації з міфом про однойменного героя (звідси поняття нарцисизму), також це емблема весни, але й ранньої смерті – в'янення. Це атрибут таких богів, як Деметра, Немезида, Селена, Гадес [3, с. 214]. Окрім богині родючості (Деметри), інші божества тут означають потойбіччя (Селена – місяць, нічна іпостась Діани-Артеміди), Гадес – Аїд, підземне царство, тобто смерть; Немезида – каральна богиня відомсти. Мирт означає любов, кохання, це шлюбний символ і атрибут Афродіти (Венери) [7, с. 89]. (Докладніше про мирт: [7, с. 89]). Тому зрозуміло, чому автор протиставляє цю квітку як фемінінну й приналежну іншому божеству – квітці Діоніса (хоча троянда – атрибут й інших богів). У поета троянди – «квітки, що будять сонну кров» [5, с. 16], а Діоніс – «пантер велитель» [5, с. 16] (пантера – один з тотемів і атрибутів у міфах та зображеннях цього бога). Важливо те, що троянди вводять у любовний екстаз, який поєднується з містичним. Таким чином, вірш, побудований як гімн, присвячений діонісійській містерії, а ліричний герой – посвячуваний, який проходить ініціацію та стане жерцем.

У цьому вірші цікавий й інший контекст. Автор народився поблизу Андюз – регіон Лянгедок-Руссільйон, а Лянгедок оспіваний у віршах М. Рильського («На світі є співочий Лянгедок...»), також це був один із центрів трубадурської куртуазної культури. Подальше життя Мазада було пов'язане з Парижем (часта доля тодішніх французьких письменників) і Новою Аквітанією, також одним із осередків куртуазної літератури (яка творилася складними для перекладу канонічними формами: кансона, альба та ін.). Також цей поет був перекладачем

Шевченкових віршів, причому перекладав не прозою (як заведено у Франції), а версифікаційно [12]. 1958 р. М. Рильський, сам як неокласик прихильник канонічних форм і точної рими (за тоталітарного режиму своєю причетність до неокласицизму, зрозуміло, він не афішував), сміливо підняв проблему художнього перекладу французькою мовою, зазначивши: «...французы до сих пор предпочитают переводить стихи прозой – и это в той стране, где Шенье и Мюссе, Виктор Гюго и Теофиль Готье, Леконт де Лиль и Бодлер, Эредиа и Верлен и целый ряд других поэтов довели стихотворную форму до изумительной, блестящей виртуозности!» [6, с. 4]. (Від себе додаю, що зараз прозової тенденції, на жаль, дотримуються й англо– та німецькомовні перекладачі поезії, за деякими винятками). Зазначимо, що поет не просто читав усіх перелічених ним авторів, але й перекладав більшість із них чи обігрував у творчості (наприклад, тематику Бодлера або Верлена). Таким чином, настрій Мазадової поезії й навіть біографічні факти були близькі М. Рильському. Здійснений аналіз виявляє: те, що було зрозуміле в цьому тексті М. Рильському як підготованому читачу, сьогодні вимагає розшифрування – міфологічного, контекстуального, історичного.

Діонісійський принцип спостерігається і у ліриці Поля Верлена – «Пісня невинних (ямб)»: вірш присвячений умінню радіти життю й опису, на перший погляд, легковажності. Більше виразне діонісійство – у сонеті Ж.-М. де Ередіа (Ередія, José Mariá de Heredia, 1842–1905, кубинського походження, відомий за життя єдиною збіркою «Трофеї», 1893, 118 сонетів [9, с. 653]) «Кентаври втікають», побудованому на античному зіставленні Еросу і Танатосу й навіть взаємодії цих аспектів, сексуальному потязі. Для перекладу М. Рильський знайшов експресивну лексику, яка підкреслює вакхічність: «Вони біжать, п'яні від хижого розбою» [5, с. 9], далі – Танатос: «Їх гонить чорний жах, їм смерть ступає вслід, / Левиний чують дух вони поза собою» [5, с. 9], і у кодї стає зрозумілою причина їхньої втечі – це «Геракла тінь страшна» [5, с. 9] (а «левиний дух», бо герой одягнений у шкуру переможеного ним Немейського лева). Отже, тут обіграно міф, чію кінцівку можна вгадати: Геракл переможе кентаврів. Античний колорит нагадує не лише власну поезію неокласиків, але й пов'язані з ним твори поетів «Празької

школи». На думку К. Москальця, переклад сонета «Кентаври втікають» є «творчим перегуком з найближчим побратимом, Миколою Зеровим, який не раз перекладав сонети цього поета» [5, с. 4]. Це так, але якщо для М. Зерова кентавр – це передовсім Хірон, мудрий наставник Геракла (тобто аполлонічний принцип), то і «Празька школа», і М. Рильський розширюють межі творчого пошуку: у першому випадку це античне і слов'янське діонісійство (наприклад, змії-коханець), у другому – і діонісизм, і гедонізм. Відповідно, цікаво простежити переклади з поезії Ередія у М. Стріхи: обрано сонети «Hortorum deus» (цикл із п'яти сонетів, назва означає «Садівничий бог»), «Конквістадори», «Могила завойовника», «Carolo Quinto imperante». Перекладачем обрано складну філософську лірику, хоча перший цикл будований на міфологічних образах і гармонійному співіснуванні з природою. Певною мірою це діонісійство, але дуже природне і помірковане, хоча поміркований діонісизм, здавалося б, оксюморон. У циклі описано священний сад з гронами, плодами, квітами. Античний діонісійський дискурс – в описі ідола Пріапа та офіри й символі цапа як Еросу: «Немає інших більш на мене тут богів... // Ще й двічі кожен рік на землю тут стіка / З ножа селянського в святім офіруванні / Кров бородатого ненатлого цапка» [9, с. 654].

Таким чином, здійснений аналіз виявив, що мотивація М. Рильського обрати для перекладу зразки французької поезії, де наявне діонісійство, свідчить про бажання як виявити власний поетичний темперамент (і, звичайно, зумовлена орієнтиром на спільні для неокласиків творчі засади, зокрема парнасизм), так і спробою врівноважити аполлонізм протилежним йому принципом. Тобто такий підхід виявляє прагнення гармонії, але, як продемонстрував компаративний і міфологічний аналіз, читання цих перекладів вимагає підготованого реципієнта. Робота має перспективу продовження: планується зіставити переклади Ередія у М. Зерова і докладніше М. Стріхи, а також проаналізувати присвячені діонісизму вірші В. Брюсова у перекладах М. Рильського.

Список використаних джерел:

1. Агеєва В. Мистецтво рівноваги. Максим Рильський на тлі епохи / Віра Агеєва. – К.: Книга, 2012. – 392 с.
2. Гальчук О. В. «...Не минає міт!»: Античний текст у поетичному просторі українського модернізму 1920–1930-х років: Монографія / Оксана Гальчук. – Чернівці: Книги – XXI, 2013. – 552 с.
3. Купер Дж. Энциклопедия символов / Дж. Купер. – Кн. IV. – М.: Ассоциация Духовного Единения «Золотой век», 1995. – 402 с.
4. О'Лір О. Прочанські пісні: Поезії і переклади / Олена О'Лір. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 143 с.
5. Рильський М. Переклади / Максим Рильський / Упор. І. В. Скакун; передмова К. В. Москальця. – К.: Українські пропілеї, 2016. – 592 с.
6. Рильський М. Ф. Художественный перевод с одного славянского языка на другой / М. Ф. Рильский. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 36 с. (IV Международный съезд славистов. Доклады).
7. Смольницька О. О. Діалог поетичних текстів як принцип дзеркала (на прикладі вибраних віршів Крістофера Марло та сера Волтера Релі): відтворення в українському поетичному перекладі / Смольницька О. О. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія: «Перекладознавство та міжкультурна комунікація», 2017. – Вип. 3. – Херсон: ХДУ, 2017. – С. 89.
8. Смольницька О. О. Компаративний аналіз вибраної лірики Максима Рильського й вірша Ричарда Лавлейса «До Алтеї, з В'язниці»: підґрунтя гедонізму / Смольницька О. О. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія: «Перекладознавство та міжкультурна комунікація», 2017. – Вип. 3. – Херсон: ХДУ, 2017. – С. 76-83.
9. Стріха М. Улюблені переклади / Максим Стріха. – Вид. 2-ге, випр. і доповнене. – К.: Пенмен, 2017. – 770 с.
10. Фоли Д. Энциклопедия знаков и символов / Джон Фоли: Пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Вече, 1997. – 512 с. (Энциклопедии. Справочники. Неумирающие книги).
11. Холл Дж. Словарь сюжетов и символов в искусстве / Джеймс Холл / James Hall. Dictionary of subjects and symbols in art. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1999. – 656 с.
12. Fernand Mazade. – https://fr.wikipedia.org/wiki/Fernand_Mazade. – 22.12.2017. – Français.

Тереховська Л.М.

здобувач,

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ПОРІВНЯННЯ З ОРУДНИМ ВІДМІНКОМ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ ЧИННИК ЕСТЕТИЗАЦІЇ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ (НА ПРИКЛАДІ ПОСТМОДЕРНОЇ ПОЕЗІЇ)

Дослідження порівняльних конструкцій із орудним відмінком є важливим чинником під час вивчення поетичної мови, оскільки вони відображають індивідуально-авторські асоціації та мовну картину світу кожного поета. Образні конструкції з орудним відмінком важко назвати чисто порівняльними, оскільки вони зберігають деяку метаморфозність.

У поетичному постмодерному мовленні порівняння з орудним відмінком стали продуктивними стилістемами. Специфіка конструкцій з орудним відмінком у порівняльному значенні полягає в поєднанні об'єкта й показника порівняльних відношень в одній лексемі, а саме: об'єкт виражений лексичним значенням слова, а показник – граматичним (формою орудного відмінка).

Орудний порівняння, уживаний переважно з дієсловами, виражає якісну характеристику дії або стану й залежить, зазвичай від дієслів руху.

За тематичними групами лексичних значень, з якими може вживатися орудний порівняння, іменники можна розподілити так:

1) назви тварин та птахів: «*Вимерлим сумчастим вовком виє в мені моя пам'ять*» [10, с. 38]; «*Це вище, ніж атлет, що гне залізні штанги, і навіть – ніж лемур, що нявкає котом*» [2, с. 6]; «*...зайцем вскочила в поїзд...*» [6, с. 18]; «*І совою Міневри у вікна вдивляється ніч*» [5, с. 95]; «*втікають наші душі кажанами*» [11, с. 124]; «*Бджолою дня з хмільної ружі / Спиваю сонячні меди!..*» [6, с. 34]; «*Я іду, і за мною захеканим псом поспішає уранішня / вулиця*» [6, с. 28];

2) назви рослин та їхніх частин: «*Червоніємо суницями й малинами, запахуцими ясними полуницями і звірятами – гарячими лисицями, – спалахнувши враз, до сонця линемо*» [1, с. 74]; «*А тіло тим часом тектиме корчами, мов ковдра, що хоче скинути хворий*» [4, с. 48]; «*Та тіло*

розповзається, а дух / в світи женеться перекотиполем» [15, с. 106]; «А біль, що то вибухнув корчем у тілі тіснім, / знов мене вирвав звідтіль...» [7, с. 242] «Кущем небесним зацвіла ясна ілюмінація...» [1, с. 40];

3) назви явищ природи: *«І в пучки вступає морозом сила відьмацька» [4, с. 11]; «Благатимеш у долі лиш одно: / Дощем навипиньки увійти в ворота» [6, с. 57]; «всі слова зійшли снігами» [14, с. 61]; «снігом світять сумні ліхтарі» [14, с. 93];*

4) назви реалій природи, просторових об'єктів: *«У вилом стелі шумким крижаним зорепадом / Рине Космос» [4, с. 48]; «То лється світло небосхилом синіх веж» [11, с. 62]; «Землетрусом іде життя» [4, с. 78]; «На світ упала тінню манія / вогню і крові» [15, с. 66]; «його погляд накладається карою тінню» [14, с. 118]; «Раптово так весняні холоди / Упали. Не морозами – туманом» [9, с. 17];*

5) назви конкретних предметів: *«І світло давкою пов'язкою ляже на звужені очі...» [5, с. 31]; «І гармошкою бгаються обриси ніжні й тонкі» [5, с. 81]; «А на ній земля золотим подолом / Рине у море, тюльпанно спадає» [15, с. 90]; «Він тобі зійшов стовпом зі світла і повив тебе, як чистий прапор» [1, с. 78];*

б) назви сукупностей: *«Згустком бринючого сонця завмерли на / щоках вії» [4, с. 84]; «І зграєю галок злітають в повітря вокзали» [5, с. 135];*

7) назви осіб: *«Скинутим янголом зірка додолю летить!..» [4, с. 80]; «Вгрузаєш у ринь – астронавтом у місячний пил» [5, с. 76]; «Архангелом світанку ти летиш» [11, с. 62]; «це річка / в ній затока а в ній плюскочуться жінки данаями з дунаю» [2, с. 28]; «Ждеш мене ти – Мефістофелем в чорній сорочці» [7, с. 239];*

8) назви речовин: *«Все шумовиння дня в очах осіло сіллю...» [6, 46]; «І посипались попелом коси в жертвний вогонь...» [5, с. 17]; «і несподіваний дощ видається порохом спогадів» [11, с. 21]; «Піском цементовим січуться / слова, котрих я не сказала...» [5, с. 135].*

Додаткових стилістичних відтінків набувають вислови, у яких об'єкти зіставлення зазнають інверсії. Це відбувається за уподібнення неживих об'єктів істотам («І сивий дощ провісником снігів / Шкребеться у вікно» [9, с. 12]) і навпаки – живих до неживих («з кутка вибігає пацюк –

цитатою з Хвильового...» [4, с. 43]; «погойдаєшся чорною грушею павлику пане» [2, с. 25]).

У поетичній мові помітна тенденція до використання абстрактних назв, ужитих у формі орудного відмінка, у ролі суб'єкта порівняння, що допомагає яскравіше передати психологічний стан людини: «Я відображенням у каві затремтів» [11, с. 80]; «Отак ми стоїмо, як скуті на Майдані / прокляттям родовим, а прапори – в руках» [12, с. 102]; «Як вибухає між пальців огненними ядрами Розум» [6, с. 12].

За умови еліптичних скорочень вислову в зазначеному функціонально-синтаксичному оточенні орудний відмінок починає виконувати роль предиката: «Обрисом у блакиті – / рухлива темрява». [11, с. 110].

І. Р. Вихованець виокремлює в семантичній парадигмі орудного відмінка перехідне значення між суб'єктним та інструментальним. Ідеться про сему «стихійний реалізатор дії» [3 с. 131], яка охоплює переважно назви об'єктів та явищ природи, напр.: «...ліхтарі сонцями позвисали над юрбою...» [13, с. 48]; «Кров знаком водяним проступить на папері» [5, с. 123]; «Або ще пригадується пісня – / Стародавнім гірким акордом» [10, с. 16]; «І знову віри набухає в мені виногронами слів» [7, с. 21].

У межах порівняння грамема орудного відмінка зазвичай виконує атрибутивну функцію: «...Де пальми стоять витинанками / у блиску води і піску» [8, с. 16]; «це тільки майстерня відколотим кубом / прозорим, підхоплена нуртом, ниряє по водах...» [4, с. 44]; «Коли по вікнах пасмами зміїстими / Стікає дощ і світло ліхтарів» [10, с. 25]. Орудний відмінок, сполучаючись із предикатами, що містять сему звуку, здатен відображати яскраві слухові образи: «Ударяючись, думка об думку / металом услід проскрегоче» [5, с. 48]; «і заморські наймення / вибухали на плитах вогнем» [2, с. 45]. Вступаючи у валентні зв'язки з дієсловами, що містять сему світла, грамема орудного відмінка набуває в тропі такого самого відтінку, хоч основне значення іменника не має подібної семи («Татарським оком світить крук в мені» [11, с. 86]), або ж і предикат, і іменник в орудному відмінку мають спільну сему, яка поширена й на суб'єкт порівняння («Тільки спалахом магнію зблисне хвилина оця» [5, с. 50]). Із наведених прикладів видно, що в порівняльних

конструкціях семантичний варіант грамеми орудного відмінка залежить від природи предиката.

Порівняння з орудним відмінком є важливим чинником індивідуально-авторського стилю. Завдяки їм можна простежити особливості поетичної мови майстрів слова. Зокрема, яскравими порівняльними конструкціями насичена творчість Віктора Неборака: *«камінним лісом замок / довкола тебе знов росте як сон»* [11, с. 88]; *«Лихим камінням губи впали, / і голос льодом стиг у горлі»* [13, с. 65]; *«одна монета лягала в долоню «орлом» / друга – «решкою»»* [12, с.53]; *«так ось колись ця лінія / ущільнена до матерії чорних дір / перерветься крапкою тиші»* [14, с. 22]. Порівняння Олександра Ірванця більше тяжіють до використання іменників на позначення явищ природи: *«В нас навіть кров з минулим запеклася / І запеклася струнами дощу»* [10., с. 30]; *«А в чорних його окулярах / Двома іскорками лежало сонце...»* [9, с. 29]; *«І ходить будинками / сновидою місяць, спиняє годинники, / у сні заглядає...»* [9, с. 43].

Орудний відмінок у порівняльних конструкціях виконує об'єктну функцію. У порівняннях такого типу зливаються семи суб'єкта й об'єкта, що допомагає виокремити спільну ознаку двох компонентів у межах тропу.

Список використаних джерел:

1. Андрухович Ю.І. Середмістя: Поезії // Київ, 1989. – 101 с.
2. Андрухович Ю.І. Екзотичні птахи і рослини: Поезії // Київ, 1991. – 104 с.
3. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови // Київ, 1987. – 232 с.
4. Забужко О.С. Автостоп: Поезії // Київ, 1994. – 95 с.
5. Забужко О.С. Диригент останньої свічки: Поезії // Київ, 1990. – 143 с.
6. Забужко О.С. Травневий іній: Поезії // Київ, 1985. – 64 с.
7. Забужко О.С. Друга спроба: Вибране // Київ, 2009. – 432 с.
8. Ірванець О.В. Вірші останнього десятиліття. 1991–2000 // Львів, 2001. – 32 с.
9. Ірванець О.В. Вогнище на дощі // Львів, 1987. – 117 с.
10. Ірванець О.В. «Тінь великого класика» та інші вірші: Поезії // Київ, 1991. – 72 с.
11. Неборак В.В. «Літаюча голова» та інші вірші // Львів, 2005. – 304 с.;
12. Неборак В.В. Вірші з вулиці Виговського // Львів, 2009. – 116 с.
13. Неборак В.В. Бурштиновий час; Ірванець О.В. Вогнище на дощі; Рачинець С.П. Запах Вітру: Поезії // Львів, 1987. – 118 с.
14. Неборак В.В. Alter ego: Поезії 1980–1990 років // Київ, 1993. – 126 с.
15. Неборак В.В. Повторення історій // Київ, 2005. – 108 с.

Цепа О.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ОБРАЗ ОПОВІДАЧА В НОВЕЛІ «ФАВСТ» ГРИГОРІЯ КОСИНКИ

Новела «Фавст» засвідчила намір автора донести світові правду про антигуманність соціальних катаклізмів, нечуваний деспотизм влади, що прийшла *«панувати над рабами, обернути кожного на автомат»* [4]. Саме тому фахівці від філології цікавляться як безпосередньо цим текстом, так і загалом творчою спадщиною та біографічною постаттю Григорія Стрільця.

Текст новели став об'єктом розгляду, скажімо, під час інтерпретації образу «маленької людини» (Заїка Ю.) [2], дослідження «топосу тюрми» (Меншій А.) [5], «фольклорних імпульсів» (Кавун Л.) [3] тощо. Чимало вагомих наукових спостережень щодо життєпису та творчої манери Косинки маємо в літературно-критичних дослідженнях В. Агеєвої [1], М. Наєнка [7], Р. Мовчан [6] та ін.

Зважаючи на вищевисвітлену специфіку дослідницької рецепції, переконані, що експліцитна та імпліцитна сфери новели «Фавст» Григорія Косинки отримають нові якісні «напрацювання», за умови застосування новітніх концепцій і методологій, сформованих на основі актуальних питань філологічної науки. Наприклад, використовуючи розроблену нами в межах проблеми автора концепцію інтегрованого підходу до текстуально закодованої особистості (Див. розлогіше: [8, с. 67-78]), можна системно дослідити внутрішній і зовнішній світи оповідача – особливості самопрезентувань та осягань довколишнього.

Уже перша фраза новели є досить промовистою щодо самохарактеристики оповідача. Експресіоністичне та виразно націоцентричне міркування суб'єкта мовлення оприявлює національно свідому особистість із неординарним мисленням.

Прагнення увіковічнити стражденню історію Фавста передає гуманізм художньо вираженого автора, його відчуття своєї особливої «місії» щодо наповнення скарбниці колективної пам'яті народу як запоруки

самозбереження. Цікаво, що зазначені аспекти внутрішнього світу отримують якісне збагачення від усвідомлення того, що й сам оповідач – теж невільник. Психологічно тонко вивірене зображення чужого душевного та фізичного болю, безсумнівно, стає індикатором його власних, суттєво переосмислених переживань.

Спостереження і роздуми стосовно співкамерників Кленцова і Фавста оприявлюють добре освічену людину, що схильна до критичної рецепції баченого, має чітко сформульовану потребу творчої реалізації.

Аби розставити акценти щодо так званого «зовнішнього світу» оповідача, зосередимось головним чином на інтерпретації особливостей бачення, осмислення та ставлення до зображених персонажів. Такий підхід сприятиме увиразненню не лише змістової, часово-просторової характеристики художньо втіленого довколишнього, але й дасть змогу окреслити інтереси, уподобання, цінності, якості оповідача, що в прозовому тексті презентує одну із форм вираження авторського образу.

Найперше оповідач висловлює своє осібне співчутливе ставлення до «дорогого» йому, «до болю рідного» «Фавста з Поділля» [4]. Оприявлена душевна прив'язаність пояснює, чому надалі наш суб'єкт мовлення найбільше і найвагомніше говоритиме саме про Прокопа Конюшину. У манері власної оповіді художній автор органічно поєднує хронологічно послідовні та ретроспективні моменти, що, звісно, тонально збагачує стиль викладу, продукує інтригу навколо постаті Фавста. Така специфіка викладової форми, безумовно, засвідчує вербальну майстерність самого оповідача.

Окрім зазначеного, стійкий інтерес реципієнта до Прокопа, а відтак і до самого тексту забезпечений зміною оціночних суджень оповідача про ключового суб'єкта власних спостережень: від першого враження про Конюшину як про «до примітиву простого», «махлаюватого», «наївного селяка з Поділля», «незрячого гречкосія», котрий далекий від усвідомлення і самого поняття, і масштабів «народної трагедії» [4], до переконання в непересічності Фавста, зумовленого аналізом ряду ситуативних аспектів (символічних словесних перепалок з офіцером Кленцовим та начальником корпусу Бейзером; факту тримісячного перебування в так званій «секретці»; поведінки в карцері та в камері

№ 12 тощо). Такий спосіб зображення Конюшини-Фавста привідкриває не лише виняткову спостережливість оповідача, його уважне ставлення до довколишніх, але й схильність до критичного осмислення баченого й почутого задля досягнення істини.

Поряд із такою специфікою оціночних суджень органічною є контрастність у зображенні та осмисленні *«історії»* Фавста, що, за його ж словами, *«варта теж легенди»* [4]. Зауважимо, що найвиразніше згадана особливість художнього бачення простежується на рівні окремих життєвих пластів Конюшини – років дитинства, повстанського минулого, арештантського теперішнього.

Оповідач як безпосередній свідок тюремних буднів Прокопа в камері № 12 детально передає розмаїття його внутрішніх станів і відчуттів, тим самим демонструючи власну психологічну чутливість. У процесі спостереження за Фавстом художній автор увиразнює: його підозрілість, розгубленість, емоційну розбалансованість у момент появи в камері; озлобленість під час іронічно-саркастичних допитів Кленцова; душевне умиротворення від усвідомлення, що позбувся гнітючої самотності *«секретки»*; невпевненість і дипломатичну делікатність у спілкуванні зі співкамерниками; співчутливість у ставленні до Конончука; ненависть та зневагу до *«цинічно-нахабного»* начальника корпусу № 6 Бейзера; знесилення, оціпеніння та божевілля в очікуванні власної *«останньої ночі»*.

Суттєво доповнює картину довколишнього оповідача його художнє бачення своїх і Фавстових співкамерників (*«в'їдливого»* офіцера Кленцова, поляка Яцьківського, хворобою вимученого представника мусульманського світу Маламета, українського селянина Конончука, *«що давно вже втратив образ людський»*, *«вічно заляканого карцерами й карами»* [4] старосту камери № 12 тощо) та тих, хто, прийшовши до влади, безпосередньо *«висотував»* з арештантів, колишніх своїх опонентів, *«дух протесту»* (Сторожука, що *«благословляє матюком Христа і нас усіх...»*, начальника корпусу № 6 Бейзера на прізвисько *«Злий Собака»* [4], слідчого Однорогова). Особливості осмислення згаданих постатей засвідчують компетентність оповідача щодо тогочасної суспільної атмосфери, часу жорстокого протистояння різноспрямованих ідейних переконань. Розмаїття і глибина

представлених відчуттів та емоцій переконують у майстерності оповідача як психолога.

Таким чином, у процесі аналізу/інтерпретації самопрезентувань оповідача, особливостей його осмислення довколишнього ми сформуливали естетичне уявлення як про закодовану авторську індивідуальну картину світу (неволю і волю як змістові та просторово-часові коди), так і про самого художньо вираженого автора (його національну свідомість, неординарність і критичність мислення, потребу творчої реалізації, виняткову спостережливість, психологічну чутливість, гуманізм тощо). Сподіваємось, такий дослідницький ракурс стане черговою спробою наближення до художнього світу новели «Фавст» Григорія Косинки. Висвітлені нами результати можуть бути суттєвим доповненням чи підґрунтям для ряду інших методик або концепцій дослідження як конкретного тексту, так і загалом спадщини митця.

Список використаних джерел:

1. Агеєва В. П. Українська імпресіоністична проза: Михайло Коцюбинський, Григорій Косинка, Андрій Головка / В. П. Агеєва. – К.: Віпол, 1994. – 160 с.
2. Заїка Ю. М. Інтерпретація образу «маленької людини» у творчості Григорія Косинки (на матеріалі творів «В житах», «Фавст») [Електронний ресурс] / Ю. М. Заїка // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. – 2011. – Вип. 22. – С. 161-167. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2011_22_28.
3. Кавун Л. Фольклорні імпульси у творчості Григорія Косинки [Електронний ресурс] / Л. Кавун // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. – 2015. – Вип. 18-20. – С. 236-244. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lfk_2015_18-20_28.
4. Косинка Григорій. Фавст [Електронний ресурс] / Григорій Косинка. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=4206>.
5. Меншій А. М. Топос тюрми у творчості М. Коцюбинського та Г. Косинки [Електронний ресурс] / А. М. Меншій // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Філологічні науки. – 2013. – Вип. 4.11. – С. 146-153. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2013_4.
6. Мовчан Раїса. Григорій Косинка: зблизька і на відстані / Раїса Мовчан // Дивослово. – 2005. – № 10 (583). – С. 18-24.

7. Наєнко М. Григорій Косинка / М. Наєнко // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. / Упоряд. В. Яременко, Є. Федоренко: у 3 кн. – Кн. 2. – К.: Видавництво «Рось», 1994. – С. 284-291.

8. Цепя Олександра. Образ автора в поезіях Тараса Шевченка до заслання: монографія / Олександра Цепя. – Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2014. – 260 с.

Юлдашева Л.П.

аспірант,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГОЛОВКІВ ТВОРІВ

Для заголовка твору характерна певна двовекторність: зовнішня його спрямованість на представлення твору в літературному світі, і внутрішня – звернена до тексту. На думку Л. Ф. Грицюк, заголовок у творі набуває значення своєрідної тези самого корпусу тексту, специфічного смислового й психосоціолінгвістичного вузла, ядра ідеї твору, ключа до його змісту [4, с. 55]. З огляду на це, семантичний аспект заголовків полягає у з'ясуванні явних та прихованих зв'язків заголовка з текстом. І. В. Ісхакова [7] та Т. Є. Трошинська-Степушина [16] диференціюють тексто-заголовковий зв'язок на підставі ступеню прояву інформативної функції заголовка, й виокремлюють явний, приблизний, відносний, алюзійний, слабкий зв'язки. До того ж існує обернена залежність рівня інформативності й атрактивності в заголовку: чим вищий рівень інформативності, тим нижчий рівень атрактивності, і навпаки.

На підставі семантичного аналізу заголовків і тексту виокремлюють заголовки, що представляють основну тему чи проблему твору (надають читачеві загальне уявлення про відображені у творі явища життя); заголовки, що задають перспективу розвитку сюжету твору, зокрема: фабульні заголовки (описують увесь сюжетний ряд); кульмінаційні заголовки (виділяють найважливіший щодо розвитку дії момент);

заголовки, що містять імена персонажів (значну частину таких назв представляють антропоніми; часто вони містять інформацію про національність, родову належність чи соціальний статус головного героя); заголовки, що позначають час і простір (для них характерне вживання хронотопів); називають абстрактні поняття та стани тощо (А. В. Ламзіна [11], Лі Ліцюнь [12], А. Р. Волков [2]). На образно-семантичній основі ґрунтується класифікація заголовків Л. Ф. Грицюк: заголовки-індикатори, у яких домінує пряме значення, заголовки-образи, в основі яких переносне, концептуальне значення, і заголовки-символи, що мають переосмислену підтекстову семантику [4, с. 51-52].

Заголовкове значення вмотивоване текстом, після прочитання тексту на його первинне сприйняття нашаровується художній світ твору, а відтак заголовки розширює свій змістовий обсяг відповідно до ідейно-тематичної й сюжетно-композиційної організації твору. Е. О. Лазарева [10] та А. І. Домашнев [5] пропонують диференціювати заголовки за кількістю елементів значеннєвої схеми тексту: односпрямовані відповідають одному елементові смислової структури тексту, комплексні – багатьом. На відміну від односпрямованих, комплексні співвідносні з кількома елементами структурної схеми тексту, вони одночасно акцентують тему й оцінку ситуації, називають персонажа й містять хронотопну вказівку тощо. Комплексні заголовки інформаційно місткіші, а різноманітні зв'язки цих заголовків із текстом є ще одним засобом підвищення експресивності тексту [5, с. 5]. Е. О. Лазарева пропонує новий рівень класифікації за ознакою повноти вираження будь-якого значеннєвого текстового елемента в заголовку. Такий підхід дає змогу виокремити повноінформаційні, які є сигналом про головну думку твору, неповноінформаційні – які частково відображають головну думку, та пунктирні – імпліцитно пов'язані з текстом заголовки. Відповідно до класифікації за формою вміщеної інформації І. Р. Гальперін розрізняє назви-символи, назви-тези, назви-цитати, назви-повідомлення, назви-натяки, інтриги; назви-оповіді [3, с. 134].

Заголовок не тільки називає текст, а й презентує індивідуально-авторське висловлення про нього. На цьому наголошував А. Є. Нямцу: «Заголовок твору часто виступає тим первинним ідейно-смісловим

сигналом, який налаштовує реципієнта на необхідне для автора сприйняття інтерпретації сюжету (образу, мотиву), а іноді й підказує читачеві характер його переосмислення» [14, с. 63]. Такі думки суголосні з твердженням Н. А. Ніколіної, про те, що заголовок є запропонованою автором першою інтерпретацією літературного твору [13, с. 171]. Заголовок вербально імпліцитно або експліцитно виражає основний задум та інтенцію автора. Однак ще С. Д. Кржижановський акцентував залежність заголовка тексту від певного адресата-читача, та дійшов висновку про те, що тенденції номінування характеризують не тільки письменника, а й аудиторію, для якої він призначений [8]. Т. О. Чекенева зазначає, що в заголовкові відбивається концептуальне ядро твору, але у свідомості читача воно формується поступово, відображаючи поетапний шлях пізнання: передчуття – розгадування – збагачення свого тезауруса» [17, с. 130]. За метою емоційного впливу на аудиторію О. О. Тертичний виокремлює захопливі, страшні, карколомні, скандальні, інтимні та ін. заголовки [15, с. 82].

Семіотична природа заголовка проаналізована в роботах Т. В. Желтоногової [6], В. А. Кухаренко [9] та ін. Вона насамперед виявляється в його репрезентативних можливостях виокремлювати твір у корпусі творів словесного мистецтва. Заголовок стає знаком іншого знаку вищого порядку – тексту та виразником його глибинної семантики, субститутом тексту у формальному ракурсі. Крім того, у сучасних наукових розвідках акцентовано й інші параметри заголовка, зокрема диференціація заголовків за домінантними функційними характеристиками, прагматичні особливості заголовків, переклад заголовків тощо. Нині виокремлено ще одну грань заголовкових студій, пов'язану з розвитком нейміту – науки про називання. Саме такий підхід стає підставою констатації Р. Барта: «Оповідання – це товар, рекомендація якого супроводжується рекламною «приманкою» [1, с. 432]. Функцію рекламною «приманки» й виконує заголовок. Дослідження в цій сфері спрямовані на з'ясування рекламних атрибутів заголовків, зокрема їхнього рекламного аранжування.

Заголовковий масив динамічний і змінний у часі. Це детермінує необхідність вивчення заголовків конкретних синхронних зрізів та

проведення діахронійного аналізу. Різні функційні стилі, літературні жанри, літературно-історичні епохи зумовлюють особливості в організації заголовка, активізують різні експресивні можливості мовних одиниць і зв'язків у текстовому заголовку й мають певні відмінності у сприйнятті читачем. З огляду на це вагомому значення набувають наукові розвідки, присвячені вивченню заголовків художньої літератури, наукових текстів, публіцистичних, зокрема заголовків текстів ЗМІ, тощо.

Отже, комплексний підхід до вивчення заголовка як феномена, із залученням досягнення літературознавства, лінгвістики, міждисциплінарних галузей (когнітивістики, семіотики, дискурсології, філософії імені та філологічної герменевтики) дає змогу максимально повно дослідити зазначене явище.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Текстовый анализ одной новеллы Эдгара По // Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, 1989 – 616 с.
2. Волков А. Р. Заголовок / Волков А. Р. // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – С. 211-213.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – Москва: Наука, 1981. – 139 с.
4. Грицюк Л. Ф. До питання про лінгвістичний статус заголовка / Л. Ф. Грицюк // Мовознавство. – 1989. – № 5. – С. 55-58.
5. Домашнев А. И. Интерпретация художественного текста / А. И. Домашнев, И. П. Шишкина, Е. А. Гончарова. – М.: Просвещение, 1983. – 192 с.
6. Желтоногова Т. В. Заголовок як компонент структури українського поетичного тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Т. В. Желтоногова – Кіровоград, 2004. – 20 с.
7. Исхакова И. В. Семантические и функциональные особенности заголовочных комплексов художественных текстов (на материале произведений англоязычных авторов XVIII – XX вв.) / И. В. Исхакова // Вестник ОГУ. – 2010. – № 11(117). – С. 75-81
8. Кржижановский С. Д. Поэтика заглавий / С. Д. Кржижановський. – Москва: Никитинские субботники, 1931. – 32 с.
9. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – М.: Просвещение, 1986. – 327 с.
10. Лазарева Э. А. Заголовок в газете / Э. А. Лазарева. – Свердловск: Урал. гос. ун-т, 1989. – 96 с.

11. Ламзина А. В. Заглавие литературного произведения / А. В. Ламзина // Русская словесность. – 1997. – № 3. – С. 75-80.

12. Ли Лицюнь Структура, семантика и прагматика заглавий художественных произведений: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – русский язык / Ли Лицюнь. – Москва, 2004. – 185 с.

13. Николина Н. А. Филологический анализ текста / Н. А. Николина. М.: Академия, 2003. – 256 с.

14. Нямцу А. Е. Поэтика традиционных сюжетов / А. Е. Нямцу. – Черновцы: Рута, 1999. – 176 с.

15. Тертычный А. А. Заголовок – слово главное / А. А. Тертычный // Журналист. – 2004. – № 1. – С. 80-82.

16. Трощинская-Степушина Т. Е. Заглавие как компонент художественного текста: семантический аспект [Электронный ресурс] / Т. Е. Трощинская–Степушина. – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/17203/1/>.

17. Чекенева Т. А. Textoобразующие потенции названий художественных произведений / Т. А. Чекенева // Лингвистические средства текстообразования. – Барнаул: АГУ, 1985. – С. 122-131.

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Плотян С.М.

учитель зарубіжної літератури,

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 114

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Першочерговою проблемою розвитку суспільства є гармонізація взаємовідносин з кожною окремо взятою особистістю, тобто її соціалізація. Соціалізація – це процес адаптації до суспільства. До цього людина прагне в ході свого особистісного та суспільного розвитку, в процесі якого формуються інтелектуальні, соціальні і фізичні навички і вміння, необхідні для успішного виконання своїх соціальних ролей. Особливо актуальним завданням для суспільства є соціалізація підростаючого покоління. Адже саме в підлітковому періоді закладаються основні структури особистості, якісні характеристики якої в істотній мірі залежать від навколишнього середовища.

У шкільному віці основними агентами соціалізації дітей є батьки, вчителі, однолітки, засоби масової інформації і, звичайно, книги, а школа є тим базовим інститутом, який забезпечує повноцінне залучення підлітків до читання художньої літератури. Тому автор даної статті має за мету показати важливу роль літератури у соціалізації підлітків, бо сам процес читання книг є одним із способів передачі і засвоєння знань та духовних цінностей, накопичених людством, засіб освіти і виховання особистості, важливий фактор її соціалізації.

Ще в 1878 році редакцією «Дитячого читання» були сформульовані основні завдання виховання за допомогою художніх творів: пробуджувати в дітях любов до добра, до шляхетних, безкорисливих вчинків, до природи, науки і мистецтва, навчити дітей поважати чесну працю, талант, культивувати в дітях свідому солідарність кожної окремої

людини з батьківщиною, людством і бажання бути їм корисним, дати дітям моральну підтримку в житті.

Але плине час. Змінюються пріоритети. У сучасному суспільстві виникла потреба сформувати нове покоління громадян України з високою культурою та світоглядом. «Стратегічно важливим у викладанні зарубіжної літератури в 2017–2018 навчальному році є компетентнісний підхід, що покликаний забезпечити соціалізацію учнів та їхню інтеграцію в сучасне суспільство, сформувати в них стійкі моральні принципи й світоглядні орієнтири, виховати особистість із національною свідомістю, громадянськими якостями й критичним мисленням, здатного до творчого вирішення життєвих задач, саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін та викликів», – так у Програмі із світової літератури для загальноосвітніх навчальних закладів сформульована мета викладання зарубіжної літератури у сучасній школі.

Цікаво розглянути соціально-психологічні механізми соціалізації дитини за допомогою читання. Наслідування (імітація) – дотримання якогось прикладу, взірця як один із шляхів довільного або мимовільного засвоєння людиною соціального досвіду. У дитячому віці поява кумира – досить поширене явище. Дитина намагається копіювати поведінку героїв-персонажів творів. Ідентифікація – процес неусвідомлюваного ототожнення людиною себе з іншою людиною, групою, зразком. Діти у відповідності до вікових та індивідуальних особливостей схильні ідентифікувати себе з тими або іншими героями, сприймаючи при цьому властиві їм взірці поведінки, стиль життя. Рефлексія – це внутрішній діалог, в якому дитина робить спроби розглянути, оцінити або відкинути ті чи інші цінності, норми, зразки поведінки, описані на сторінках книг. Рефлексія може являти собою внутрішній діалог кількох видів: між різними Я людини або, наприклад, з реальними або вигаданими особами (героями книг). З допомогою рефлексії дитина може формуватися й змінюватися внаслідок усвідомлення і переживання нею тієї реальності, в якій вона живе, свого місця в цій реальності і себе самого, що характерно для підліткового віку (від 10 до 15 років).

Як бачимо, література – найпотужніший соціалізуючий засіб, за допомогою якого можна не тільки сформувати в підлітка особистісні

компетенції, але і закласти такі базові цінності, які згодом стануть благодатним підґрунтям для розвитку підлітка як особистості і громадянина.

Особливе місце в літературній освіті школярів і формуванні духовно-моральної особистості займає зарубіжна література, бо являє собою художнє відображення різних концепцій і ціннісних орієнтацій світу і людини. При вивченні твору читач ставиться в ситуацію порівняння, оцінки, виявлення загального і відмінного. Наприклад, вивчення творів Вільяма Шекспіра допомагає сформувати у підлітків гуманізм, вміння нести відповідальність за свої вчинки, правдолюбство. Читання творів Оноре де Бальзака може допомогти сформувати у старшокласників парадигму цінностей, засновану на протиставленні істинних і хибних цінностей. Так, наприклад, через призму антицінностей, зображених у деяких творах «Людської комедії», вони зможуть розглянути і засвоїти справжні цінності, які в майбутньому, можливо, формуватимуть їх світогляд.

Чи залежить доля дитини від життєвих обставин? Відповідь на це запитання підлітки зможуть знайти, прочитавши роман Чарльза Діккенса «Пригоди Олівера Твіста». І ця відповідь виважена і стримана: все залежить від самої людини, від осіб, які її оточують. У своєму романі письменник розповідає про непросту долю сироти Олівера Твіста, який після смерті матері опинився сам на сам з жорстокою дійсністю суспільства середини XIX століття, коли процвітали лицемірство, дитяча злочинність і зневага до знедолених. Але стійкість характеру та віра у добро допомогли хлопчику за будь-яких обставин залишитися людиною.

Герой роману Д. Дефо «Пригоди Робінзона Крузо», не зважаючи на вимушену ізоляцію від суспільства, залишився особистістю. Він застосував ті якості, навички і вміння, які придбав в рамках соціалізації і підпорядкував собі природу на своєму острові. Саме він – працівник, трудівник, особистість.

Історія дев'ятирічного Деві, героя повісті Дж.Олдріджа «Останній дюйм», – це історія про важкі взаємини батька і сина, про становлення особистості, про подолання страху заради життя, заради любові до своїх близьких і навколишнього світу. Як бачимо, письменник присвятив свій

твір цінним людським якостям – мужності, сміливості і внутрішній силі, яка штовхає людей вперед.

Гарна книга в будь-яку епоху була покликана пробуджувати «почуття добрі» в читачів, змушувала думати, аналізувати, вчила любові та небайдужості до свого ближнього. Роман американської письменниці Харпер Лі «Убити пересмішника» – саме з таких. Історія невинно засудженого негра Тома Робінсона сприяє дорослішанню дітей, які вперше стикаються з несправедливістю. В їх душах пробуджується бажання протистояти існуючому злу, бо у свідомості дитини вчинити несправедливо – все одно що убити пересмішника, маленьку беззахисну пташку, яка нікому не заповдіяла зла.

Треба зазначити, що підлітки потребують книжок про своїх сучасників, які допоможуть їм пізнати оточуючий світ, навчать їх адаптуватися до проблем сучасного життя. Але не можна обійти той факт, що в сучасній дитячій та юнацькій літературі відбулася зміна базових персонажів. Якщо раніше це були герої-типажі, функції, то в останній час на літературну арену вийшли герої-особистості, вчинки яких часто несподівані та непередбачувані. Тому сучасним дітям набагато важче зорієнтуватися у виборі ідеалу та моделі поведінки. Дійсно, на відміну від справжньої літератури, яка сприяє тому, щоб читачі мислили і знаходили сенс існування, пізнавали життя, сьогодні прилавки заповнила література, яка пропонує героя простого, не обтяженого терзаннями в пошуках себе, сенсу свого існування. Виживай, живи, насолоджуйся життям вже сьогодні – таке його гасло. Так, коли з'являються подібні книжки, як керівництво до дії, чекай біди. І тут на допомогу підлітку приходять вчитель, якому належить неабияка роль у процесі його соціалізації на уроках зарубіжної літератури і який має направити пізнавальні інтереси учнів, зорієнтувати їх у розмаїтті книжкових пропозицій, скоригувати читацькі смаки та уподобання, звернути увагу на головне. Сформувати соціальні компетенції учнів у роботі з художніми творами на уроках зарубіжної літератури йому допоможуть такі форми роботи, які повертають учня до його власного життєвого досвіду, наприклад: написання листа літературному герою; колективне обговорення різних точок зору на прочитане; написання

творів «Мої враження від прочитаного твору» та «Які життєві уроки я виніс з прочитаного твору»; вправа «Як ти уявляєш подальшу долю героя»; вправа «Запропонуй свій варіант закінчення твору»; вправа «Доповни сюжет»; вправа «Уяви, що ти...».

Також треба враховувати і те, що в останні роки користування Інтернетом стало не тільки конкурентом читанню, а й новим способом соціалізації. За допомогою глобальної мережі підлітки можуть отримувати таку інформацію, вирішувати такі проблеми, що Інтернет-соціалізація явно витісняє багато інших варіантів соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Світова література. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013, с. 2.
2. Царенко Л., Козаченко В. Вплив художньої літератури на формування життєвого сценарію підлітка. Психолог. – Шкільний світ, липень 25-27 (265-267) 2007, с. 13-14.
3. Мудрик А.В. Социализация человека. – М.: Академия, 2006, с. 47.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Крицак О.О.

викладач,

*Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу*

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ВТЗН ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Зміни в політичному, економічному та суспільному житті України ставлять нові вимоги до формування сучасної культури нації взагалі й удосконалення та переорієнтації професійної освіти зокрема. Надзвичайно динамічний світ навколо нас більше ніж будь-коли потребує ефективного керівництва в усіх сферах життя. На даному етапі соціального та економічного розвитку України особливо необхідні люди, здатні працювати активно, зацікавлено, з високою професійною майстерністю та новаторським підходом. Важливим у цьому плані є формування в молоді нового наукового мислення, прагнення до аналізу результатів власної та колективної праці. Характерною особливістю морального становлення особистості є врахування її менталітету (ментальності) – специфічного світосприймання, світовідчуття, світогляду, бачення світу і себе у світі, національного характеру, вдачі, які виробляються під впливом багатоміжових культурно-історичних, геополітичних, природно-кліматичних чинників. Дисциплінованість, організованість – суттєві ознаки моральної вихованості та культури людини. Основою дисципліни є поєднання методів переконання з метою формування свідомості і розумної вимогливості. Це суттєва передумова для опанування вміннями і звичками моральної поведінки.

Вищі навчальні заклади мають здійснювати підготовку свідомої національної інтелігенції, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножувати

культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність майбутніх спеціалістів [1]. Отже сучасний викладач повинен не тільки навчати та сприяти формуванню певних навичок необхідних для майбутньої професійної діяльності, але виховувати у молоді високі моральні якості. Слід наголосити, що серед гуманітарних дисциплін з позиції виховання моральних якостей студентів особливе місце займають заняття з іноземної (англійської) мови. Метою будь якого заняття є не тільки вивчення граматичних конструкцій, лексичних одиниць, опрацювання текстів, але й проведення зі студентами бесід англійською мовою, спрямованих на виховання: моральних чеснот (чесності, обов'язку, відповідальності, доброзичливості тощо); моральної культури, включаючи розуміння високоморальних національних і загальнолюдських цінностей; гуманістичних поглядів, переконань і світогляду; високої культури спілкування та поведінки; високого рівня ерудиції; системності та критичного мислення; естетичної, художньої культури; прогресивних поглядів та переконань; толерантності й поваги до людей іншої національності та інших поглядів і переконань; кращих рис і традицій української інтелігенції [2].

Доречно зауважити, що заняття буде цікавим і корисним, якщо його починати з прислів'я або приказки, котрі необхідні як для розвитку рецептивних умінь усного та писемного мовлення, так і для розвитку умінь говоріння і письма. Прислів'я та приказки на занятті іноземної мови можуть використовуватися не тільки з метою запам'ятовування чи правильного тлумачення та вживання в мові, але і як засіб розвитку та контролю цілого комплексу комунікативних навичок і умінь: лексичних і граматичних, говоріння і письма, читання й аудіювання. Слід наголосити, що кожна культура у своїх приказках висловлює своє сприйняття моральних цінностей та життєвих порад. Наприклад:

1. «*Two wrongs don't make a right*» When someone has done something bad to you, trying to get revenge will only make things worse.
2. «*The pen is mightier than the sword*» Trying to convince people with ideas and words is more effective than trying to force people to do what you want.

3. «When in Rome, do as the Romans» Act the way that the people around you are acting. This phrase might come in handy when you're traveling abroad notice that people do things differently than you're used to.

4. «The squeaky wheel gets the grease» You can get better service if you complain about something. If you wait patiently, no one's going to help you.

5. «When the going gets tough, the tough get going» Strong people don't give up when they come across challenges. They just work harder.

6. «No man is an island» You can't live completely independently. Everyone needs help from other people.

7. «Fortune favors the bold» People who bravely go after what they want are more successful than people who try to live safely.

8. «People who live in glass houses should not throw stones» Don't criticize other people if you're not perfect yourself.

Отже вивчаючи прислів'я чи приказки можна краще зрозуміти культуру інших (у вищенаведених прикладах англомовних) національностей, їхнє сприйняття світу та ефективніше спілкуватися з представниками інших культур.

До форм морального виховання відносять спеціальні уроки, етичні бесіди, відверті розмови, диспути, тематичні вечори, зустрічі свят народного календаря, створення альманахів з історії родоводу, вечорниці та інші. До різновидів бесід можна віднести такі, як: бесіда-гра; бесіда-інсценування («Telephone conversation», «Going abroad»); бесіда, заснована на обговоренні тем морально-етичного змісту («Honesty is the best policy», «Friendship», «Hard time», «Dilemmas») [3]. Тематичні вечори можуть бути присвячені таким темам як: «Ukrainian customs and traditions», «Christmas», «Easter». З практичного досвіду можна зробити висновок, що для розвитку комунікативних навичок та певних моральних цінностей корисно проводити бесіди-обговорення фільмів або книг. Такий вид діяльності буде ефективнішим якщо перед обговоренням подати тематичну лексику та відповідний роздатковий матеріал. Наприклад до вищезгаданої бесіди на тему «Dilemmas»:

What would you do if.

1 you heard a text message arrive on your friend's phone when she or he was out of the room?

- a) I wouldn't open it
- b) I 'd read it and pretend I hadn't

2 there was a party you really wanted to go to, but you thought your parents might not let you go?

- a) I'd be open, tell them why I wanted to go and accept their decision
- b) I'd say I was staying at a friend's house, go to the party and hide the truth from them...

Необхідно залучати студентів до активного навчання, щоб вони не лише вивчали певну лексику чи граматику, а могли висловлювати свою думку та володіли певними моральними цінностями. Сучасне суспільство переповнене гаджетами (мобільними телефонами, ноутбуками, нетбуками, планшетами, тощо), котрі відіграють значну роль у житті молоді та нажаль у більшості не формують моральних та естетичних цінностей, тому вища освіта повинна навчати та випускати не лише спеціалістів, а справжню інтелігенцію, котра є основою будь якого розвинутого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Марушкевич А.А. Педагогіка вищої школи. Теорія виховання. (Цикл лекцій): Навчальний посібник. – Київ, 2005 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5474242/>.
2. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: Збірник наукових статей / За загальною редакцією І.Ю. Сковронської. – Львів, 2015. – 148 с. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/20>.
3. Дидактичні засади підготовки вчителя до уроку. «Миколаївський національний університет ім. В.А. Сухомлинського» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5539371/page:5/#7>.
4. Специфіка естетичної діяльності.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10558/>.

Pylypenko L.L.

Assistant,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ENGLISH LINGUISTIC COMPONENT IN THE LANGUAGE OF MODERN UKRAINE'S SOCIETY

The issue of language contacts is one of the central issues in modern linguistics. Languages and dialects live and develop in continuous and close interaction that influences all sides and levels of interacting languages. The complexity of language processes in a particular society is not a reflection of the internal organization of any homogeneous system, but can be understood in terms of relations between several qualitatively different systems. The natural state of a language is transformation, not a stability.

Therefore, the purpose this work is to analyze the interaction of Ukrainian and English languages in the economic and cultural conditions of modern Ukraine, influenced by the social situation of language behavior, based on the functional typology of languages.

Researchers [1-3] proposed 10 functional varieties of the English language: standard, classical, local, dialectal, Creole, pidgin, artificial, inter-language and language for foreigners, mixed language. Let us consider these functional varieties applied to the existing English language in Ukraine.

The status of some varieties of English causes serious controversy, so the classification of [1] is used only as a convenient working tool. In the presence of social motivation [4], the functional status of the language can change very rapidly, as in the case of the conversion of Creole languages into literary ones.

Until the mid-90s, the English language in Ukraine was a rather interesting and poorly studied variety, when, for understandable social reasons, the stimulus for language proficiency among the groups studying it did not have extralinguistic support, and the opportunities for studying English by the broad masses of the population were very limited. Both pupils and teachers were content with the code, sufficiently effective for their communicative purposes, developed during the years of political isolation of Ukraine while it was part of the USSR. The result was an artificial, but slightly reduced (as opposed to pidgin) variety of English – something that can be qualified as «good Post-Soviet

English», which is similar to *Franglais* [5] and other mixed languages. In general, the study of English did not find a practical use, and therefore had only educational and developmental value for the majority of trainees.

However, since the Independence, interest in studying English has increased. This was due to many socio-political factors, to name a few:

- the opening of the opportunity for tourist trips and communication with foreign-speaking population of the planet without the help of a guide;
- the emergence and rapid growth of the number of joint ventures;
- the development of the Internet, previously not available to ordinary Ukrainians;
- the expansion of foreign contacts;
- Government programs to integrate English in society [6].

All this has led to the emergence of new areas of use of English in Ukraine.

The development of a network of new language schools, courses, firms, centers for accelerated English teaching, that aimed at spreading «English for communication», also contributed to the appearance of new environments for the use of English in Ukraine. The emergence of such points of training was associated with the enormous need for Ukraine to communicate with the outside world. In fact, ‘artificial English’ becomes very spread in Ukraine – a reduced, autonomous and highly codified version of the English language with a radically condensed lexicon (1000 units) and carefully codified textbooks that meet the goals of short-term palliative communication. In the further practice, the language code that was offered was most often turned into a satisfactory means of intergroup communication, first of all among a social group of traders called «shuttles», while undergoing «pidginization» in the real situation of interlingual contact at the micro-level of individual use [7]. This variety is not standardized, it lacks a living collective of native speakers, and pidgin norms in Ukraine, as well as all over the world, are not well known and are not realized by the speaker themselves.

It was the appearance of the pidgin in Ukraine that facilitated the mass adoption of English vocabulary with certain topics of conversation, as well as the penetration of the so called «interlayer words» into the language of the mass media.

The general principle that can be traced in statements of that time is the correlation of the used language contextual complex with one's own intention, on one hand, and the supposed or desired understanding, interpretation, conclusions of the listener, on the other. The aim of the media was to be 'hip' for young population, that was using pidgin.

In addition to the occurrence of English vocabulary in general syntax (a semantically-filled English lexical unit is inserted into the semantically empty Ukrainian syntactic structure), a very interesting movement towards multilingualism is observed in the use of English words in company names and their advertising. This use of English becomes popular very fast: the «Бест» (Best) store, the «ОКЕЙ» (Okay) advertising agency, рольставні або ролети (English root «roll»), «сайдинг фасадів» (facade siding), «сайдмейкінг» (sign making), etc, instead of existing words in Ukrainian language.

Different hybrids appear that include Ukrainian and Latin letters: «ВІРОВСЬКИЙ», etc. The inscription in English, advertising the sold goods, can be seen in many shop windows and in other outlets. Alternatively, words taken from Ukrainian language were sometimes used in English, for example: Chemical cleaning (instead of Dry-cleaner's). Signs of this kind of English-Ukrainian «surzhik» in the area of trade show that respectability was becoming associated with the knowledge of English language. Since tourism in Ukraine was not developed to explain the appearance of such inscriptions with the desire to attract foreign buyers.

Numerous English borrowings appeared in the language of new Ukraine, due to various reasons:

– borrowing for concepts that were absent in Ukraine before independence, for example: спонсор (sponsor), брокер (broker), дистриб'ютор (distributor), менеджер (manager), дилер (dealer), ріелтор (realtor). Some of these names receive additional meaning: the manager is a young seller in an expensive store that can tell about a product;

– terminological concepts for new and intensively developing areas of human knowledge are borrowed: Інтернет (the Internet), сайт (site), файл (file), провайдер (provider), чат (chat), е-мейл (e-mail), сервер (server), принтер (printer), etc. – in the field of computer technologies; менеджмент

(management), маркетинг (marketing), офшор (offshore), промоушен (promotion), бренд (brand) – in the field of economics and production;

– borrowing for new items of material culture: пейджинг (paging), джакузі (Jacuzzi), лептоп (laptop), диск (disk), чізбургер (cheeseburger);

– borrowing for new musical directions: реп (rap), грандж (grunge), техно (techno), рейв (rave);

– borrowing for old concepts in order to give them prestige: фітнес (fitness) for physical education, фітнес-клуб (Fitness Club) for regular sports center, бутик (boutique) is a small store (exclusivity and quality of goods are completely optional), etc;

– mixed type borrowing, belonging to the youth culture: флаєр (flyer) – entrance ticket with discount, фейс контроль (face control) – attendants at the disco entrance, whose purpose is not to allow drunks to the disco, etc.

Conclusions. Therefore, assessment of varieties of English in Ukraine can be conducted in terms of «good» or «bad» language only related to its communicative effectiveness. For communication to be effective, the speaker should be able to outperform not only the language code, but also choose the channel through which the code is implemented, consider the linguistic context that modifies this choice, and sociolinguistic rules that support or create social relations.

In general, the assessment of the place of the English language component in Ukraine can be both positive and negative, in both cases, however, its character will by no means be linguistic, but political. For further studies it is better follow a descriptive, and not prescriptive, attitude toward linguistic data. If the phenomenon is systematic, it indicates the evolution of the language, rather than the bad intentions or mistakes of the speakers. A philologist can only observe and interpret it.

References:

1. Bell R. T. (1976). Sociolinguistics: Goals, Approaches and Problems. London: Batsford.
2. Bell Alan. (2013). The Guidebook to Sociolinguistics. Wiley-Blackwell, 386.
3. Wardhaugh, Ronald. (2006). An introduction to sociolinguistics. Blackwell Publishing Ltd, 426.

4. Hymes D. Models of the Interaction of Language and Social Life // Gumperz J., Hymes D. (eds.) Directions in Sociolinguistics: the Ethnography of Communication, New York: Holt Rinehart and Winston, 1972. Pp. 35-71.

5. House J. (2003). English as a Lingua Franca: A Threat to Multilingualism? Journal of Sociolinguistics, 7(4): 556-78.

6. Перспективи законодавчого закріплення англійської мови як мови міжнародного спілкування в Україні [Prospects of legislative consolidation of English as a language of international communication in Ukraine]. Available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=516:movi-mizhnarodnogo-spilkuвання-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350.

7. Boxer D. (2002). Applying Sociolinguistics: Domains and Face-to-face Interaction. Amsterdam: John Benjamins.

Pukaliak M.V.

Lecturer,

Lviv Polytechnic National University

IMPORTANCE OF IDIOMS IN MODERN ENGLISH

Idioms are characteristic of almost any language in the world and are frequently used on a daily basis. They are an important part of any language and culture, thus learning any language also includes learning idioms used in the target language. In the course of time, a need of classification of English idiomatic expressions has occurred in order to «control» extensive portions of the language and to practically incorporate them into English language teaching. Though idiomatic expressions still take up a rather remote part in any curriculum, and learners perceive them both as elusive lexical items and compulsory ones to pass English language examinations, they are strongly connected with everyday language. To generate a more positive learner attitude towards these complex in nature elements of language and prompt their successful acquisition, the uncovering of grammar, specifically syntactic structure of English idioms, could be a step forward to clarify their perception and usage. Idiomatic expressions are of different origins and can be of sociocultural, political, and historical background. The use and meaning

of idioms and idiomatic expressions is strongly influenced by culture and history of nations using these lexical items [1, p. 45].

The significance of idioms in the modern English language is impossible to underestimate since they make a colloquial speech lively and rich. And, without doubt, idioms are actually used by native speakers in their everyday language. Consequently, it is necessary to pay a particular attention to these lexical units studying a foreign language. Furthermore, some ways of learning idioms individually as well as by means of various communicative types of activity under the guidance of a teacher are also considered in the research.

Moreover, the English language is particularly rich in lexis. Without doubt, idioms play a great role in the enrichment of the English language. Idioms represent unique cultural and historical information as well as broaden people's understanding and manipulation of English. Native speakers use idioms to make their speech more colorful and alive. That is why it is definitely important for non-native speakers to learn not only grammar and new lexical units as well as acquire reading, listening and writing skills but also pay attention to idioms in the process of English language learning.

Idioms are described variously as in the following [3, p. 143]:

- «An idiom is a combination of two or more words which function as a unit of meaning.... Idiomatic expressions are units of meaning, non-idiomatic expressions, conversely, are made up of distinct meaningful parts».

- «...groups of words with set meanings that cannot be calculated by adding up the separate meanings of the parts».

- «Idiom can be defined as a number of words which when taken together, have different meaning from the individual meaning of each word»

In short, idiom is an expression whose meaning cannot be worked out from the meanings of its constituent words.

Generally speaking, an idiom is a kind of lexical unit in which the whole meaning of the expression is not apparent from the meanings of its components. According to Bell, there are certain essential features which help in the recognition of idioms.

Some of these features are:

- Alteration of Grammatical Rules. The idiomatic expression is not always grammatical, but it is established, accepted and used by native

speakers of the language with a fixed structure and meaning. E.g. *It's ages since we met* (singular with a plural noun)

– Conventional Phrases. Idioms are special expressions which are almost known and agreed by all the members of a particular community. E.g. *How are you doing?* (Expression used to ask someone about his health). *Once in a blue moon* (rarely, infrequently).

– Alteration of Word Order. English Idiomatic expressions, usually, do not respect the English word order. E. g. *It may be well ahead of time* (normal word order). It may well be ahead of time (probably): idiomatic expression.

– Figurativeness. The basic characteristic of idiomatic expressions is that the words are used metaphorically. Therefore, the surface structure has a little role to play in understanding the meaning of the whole expression. For example, in «to bury the hatchet», meaning to become friendly again after a disagreement, the meanings of the words «to bury» and «the hatchet» are different from the meaning of the whole expression.

– Phrasal Verbs. Phrasal verbs are the most common type of idioms in English. Many of them carry idiomatic meanings that cannot be inferred from the form, unless the phrase is already known. E. g. *After war began, the two countries broke off diplomatic relations* (discontinue).

– Addition. Adding any word to an idiomatic expression may alter its meaning, or remove its idiomatic sense. For instance, adding the adverb *very* to the adjective *red* «*in red herring*». (*very red herring) affects the figurativeness of its meaning completely. Deletion. Deleting the adjective *sweet* and the article from the expressions *have a sweet tooth* and *spill the beans* would change totally their meanings. Hence, (**have a tooth*) and (**spill beans*) have no idiomatic sense.

– Substitution. Idioms accept no replacement of words even if those words are synonyms. For example, the long and short of it means the basic facts of a situation. The adjective *long* cannot be substituted by another adjective, like «*tall*», despite they have nearly the same meaning.

– Modification. Any change in the grammatical structure of an idiom leads to the destruction of the idiom meaning. For instance, the expression (**stock and barrel lock*) is no more idiomatic because of the altered order of the items in the expression *lock, stock and barrel* completely.

– Comparative. Adding the comparative former to the adjective hot in the expression «to be in hot water» changes the conventional sense of the idiom which has the meaning of be in trouble.

– Passive. The passive form some beans were spilled has a different meaning from its active one. These restrictions affect the degree of idiomacity of lexical items, and they may remove their main feature of figurativeness. These characteristics make the idioms be considered as rigid structures, almost impossible to be decoded. However, through a cautious approach, thorough explanations, continuous interest, idioms may become vital elements in the acquisition of proficiency in a foreign language.

Thus, idioms play a great role in the enrichment of the English language. Idioms represent unique, cultural and historical information as well as broaden people's understanding and manipulation of English. The usage of idioms makes speech more colorful and alive. One of the approaches to defining this linguistic phenomenon stresses that an idiom is a manner of speaking that is natural to native speakers of the language. It proves that only people who are very good at speaking English can adequately and to the point use idiomatic expressions in their speech.

References:

1. Винокур Г. О. О языке художественной литературы / Г. О. Винокур – М.: Художественная литература, 1991. – 345 с.
2. Leah C. Idioms – Grammaticality and Figurativeness [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/18nov2017/22.pdf>.
3. Galperin I.R. Stylistics / I.R. Galperin – М., 1987. – 157 р.
4. Screbnev Yu. M. Fundamentals of English Stylistics / Yu. M. Screbnev – М., 2000. – 320 р.
5. Wright J., 2002. Idioms Organiser: Organised by metaphor, topic and key word / J. Wright. – Boston: Thomson, Heinle.1998. – 678 р.

Стельмах М.Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ У ПЕРСЬКІЙ МОВІ

Модальні дієслова у перській мові часто вживані, вони мають основні ознаки, притаманні морфологічним формам і інших дієслів. Водночас ці дієслова не виражають дію чи стан. Основна їхня функція – вираження модальних відношень, пов'язаних з предикативним відношенням «носій ознаки – ознака». Особливе функціонально-семантичне призначення цих лексичних засобів – виражати не саму дію, а її передумови – знаходить відображення в кількох варіантах їхнього термінологічного позначення. Так, Ю. С. Степанов називає модальні дієслова і предикативи предикативами потенційності [6, с. 114-139], а Р. Мразек – інтенційними, синтаксично допоміжними, тобто такими, що вимагають певного доповнення, поширення [2, с. 53].

Питання про те, чи модальні дієслова є виключно лексичними засобами вираження модальності, чи синтаксичними, неодноразово порушувалось в лінгвістиці. Частина дослідників розглядає їх як одиниці, значення яких може реалізуватися лише в синтаксичних відношеннях, як аналітичну форму дієслова чи перший компонент придієслівного присудка тощо. Відомий сходознавець Л. С. Пейсиков розглядає модальні дієслова лише як складову частину синтаксичних груп – дієслівних поєднань модально-цільового характеру, аргументуючи це тим, що «семантично важко відривати, наприклад, прагнення суб'єкта здійснити дію від самої дії, оскільки саме по собі прагнення, виражене модальним дієсловом чи його еквівалентом, не позначає, як правило, повноти думки» [3, с. 305]. Безперечно, речення *او می تواند* 'Він може' не виражає завершеного судження, проте неможливо заперечити наявність у модальних дієслів власного лексичного значення. Інші дослідники розглядають модальні дієслова як лексичні одиниці, які виражають різні модальні характеристики, оскільки значення

конструкцій з модальними дієсловами повністю вмотивоване значенням дієслова [1, с. 4-6].

Обсяг категорії модальних дієслів може коливатися «використання семантичних ознак для виокремлення модальних дієслів, утворює найчисельніші групи таких лексем, а застосування формальних зумовлює виділення найменшої кількості груп» [7, с. 17].

З точки зору формального вираження категорія модальних дієслів у перській мові не однорідна. Так, внаслідок використання нерівнорядних критеріїв щодо їх виділення. Слід зазначити, що дієслова *خواستن* ‘хотіти’ та *توانستن* ‘могти’ мають особові форми. Від дієслова *بایستن*, яке в класичній перській мові відмінювалось, як і інші модальні дієслова, збереглися лише застигли форми зі значенням ‘повинен, слід’: *بایست*, *بایستی*, *می بایست*, *می بایستی*, *می باید*, які вживаються однаково для всіх осіб і практично не мають семантичних відмінностей між собою [5, с. 236]. Проте вже в поемі Фердоусі безособові форми цього дієслова значно переважали над особовими. Водночас у перській мові, крім особових форм від дієслова *توانستن*, функціонує і безособова форма *توان*.

До модальних дієслів іраністи часто відносять лише прості дієслова: порівняно невелика кількість модальних дієслів в перській мові поповнюється за рахунок дієслів і конструкцій, еквівалентних модальним дієсловам. Навколо кожного модального дієслова групуються різного роду синоніми. Так, наприклад, синонімом *باید* виступає *مجبور است* [3, с. 307]. Безперечно, віднесення простих дієслів і застиглих дієслівних форм до модальних дієслів, а складних дієслів до «інших їм подібних слів і зворотів» [4, с. 242] склалось передусім під впливом граматики російської мови і є невиправданим з точки зору граматики сучасної перської мови. Саме тому основним критерієм при відборі модальних дієслів має бути семантичний критерій.

До категорії модальності перської мови належать дієслова *توانستن* «могти», *شایستن* «бути можливим», *یاراستن* «сміти», *فرصت داشتن* «мати можливість», *قادر بودن* «бути в стані», *قدرت داشتن* «мати змогу», *امکان داشتن* «мати можливість», *مستعد بودن* «бути готовим», *مناسب بودن* «личити», *یارا بودن* «бути в стані», *بلد بودن* «вміти» та ін.

Слід наголосити, що єдність значень прагнення до здійснення дії і самої дії позначається граматично: модальні дієслова вимагають, щоб основне дієслово стояло в певній граматичній формі. У класичній перській мові це форма інфінітива або усіченого інфінітива, у сучасній – форми теперішньо-майбутнього чи минулого часу умовного способу або форма минулого тривалого часу дійсного способу. Вживання цих дієслівних форм підкреслює потенційність дії.

Отже, несамостійний характер модальних дієслів, вживання їх лише в поєднанні з іншим дієсловом свідчить про їхню належність до синтаксичного рівня мови. При цьому модальні слова залишаються лексично повнозначними, здатними бути самостійними компонентами значень. Саме тому ми відносимо модальні дієслова (доцільніше говорити про конструкції з модальними дієсловами – синтаксичні структури, які містять як опорний компонент лексичні одиниці (слова чи стійкі словосполучення) з модальним значенням), до лексико-синтаксичного рівня.

Список використаних джерел:

1. Аскоченская В.Ф. Выражение возможности и необходимости в конструкциях с зависимым инфинитивом (на материале польского языка в сопоставлении с русским): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.662 / Воронежский гос. пед. ун-т им. Ленинского комсомола. – Воронеж, 1971. – 22 с.
2. Мразек Р. Синтаксическая дистрибуция глаголов и их классы // Вопросы языкознания. – 1964. – № 3. – С. 50-63.
3. Пейсиков Л.С. Вопросы синтаксиса современного персидского языка. – М.: Изд-во ИМО, 1953. – 412 с.
4. Поляков К.И. Самоучитель персидского языка. – М.: Муравей, 2002. – 287 с.
5. Рубинчик Ю.А. Грамматика современного персидского литературного языка. – М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2001. – 600 с.
6. Степанов Ю.С. Имена. Предикаты. Предложения. – М.: Наука, 1981. – 360 с.
7. Ткачук В.М. Категорія суб'єктивної модальності: Автореф. дисс ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Донецький нац. ун-т. – Донецьк, 2002. – 24 с.

Тарасюк І.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Запорізький національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ ЖЕСТІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ФРАНЦУЗЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ)

Сучасна теорія номінації розглядає номінативні одиниці як утворення, що несуть одночасно дані про характер інформації, яку вони позначають, та про конвенційний спосіб самого позначення. Наше дослідження присвячене опису жестових номінацій у французькій мові, їх інформаційним можливостям, комунікативно-прагматичним та функціональним особливостям. Під жестовими номінаціями ми розуміємо засоби вербалізації усіх форм кінетичної поведінки у термінах Г. Є. Крейдліна [1, с. 71]: безпосередньо жести, міміку, пози, рухи тіла та манери.

Отже, *об'єктом дослідження* є жести як невербальні знаки, що виникають в процесі жестової поведінки людини. *Предмет дослідження* – способи та засоби вербалізації жестів у літературних текстах французьких письменників. *Мета дослідження* – описати жестові номінації з урахуванням особливостей їх функціонування у літературних текстах.

Обравши матеріалом дослідження літературні тексти, ми спираємось на наступні особливості номінацій жестів, які в них репрезентовані: 1) в літературних текстах знаходять свою вербалізацію найбільш конвенційні жести для певної культури; 2) реконструкція жестів персонажів у художніх текстах робиться авторами у відповідності до стереотипних форм поведінки у ситуаціях, що описуються; 3) в умовах домінування письмового коду жестові номінації мають розчленовану структуру, яка може включати одиниці різних порядків: безпосередню номінацію жесту, інтерпретанту (авторське пояснення сенсу жесту у термінах [4]), різні ідентифікатори (мовні одиниці адвербіального типу, які пояснюють особливості самої кінеми, так і її комунікативний зміст [3]) тощо.

Для аналізу жестових номінацій французької мови ми застосували термін *діагностичний маркер*, який у роботі І. А. Стерніна, М. С. Соломатіної [2] визначається як актуалізатор значення багатозначного слова, за допомогою якого реалізується комунікативна

інтенція мовця. Розширюючи це визначення на жестову номінацію, будемо вважати діагностичними маркерами такі відрізки тексту, які описують жести у контексті при їх номінації відповідними засобами.

Всі діагностичні маркери можна розподілити у дві великі групи:

1) *безпосередні діагностичні маркери* вербалізованих жестів, що уточнюють їх параметри, описані Г.Є Крейдліним [1, с. 73]: фази жестів (екскурсію, реалізацію, рекурсію), інтенсивність руху, напрямок та траєкторію руху, амплітуду рухів тощо;

2) *ситуативні (або комунікативні) діагностичні маркери*, що описують параметри ситуації спілкування – просторові та часові параметри комунікації, статус комунікантів, їх відносини, а також включають вербальні інтеракції комунікантів.

Як показав аналіз номінацій жестів, найуживанішими в літературних текстах є наступні: *hocher la tête (secouer la tête), lever les sourcils, se froter les mains, hausser les épaules, froncer les sourcils*, всі вони є лексикалізованими. Головною ознакою цих номінацій є їх багатозначність, кожна з них позначає жест з різними значеннями (наприклад, *hocher la tête* – «*remuer la tête de haut en bas en signe d'assentiment ou de droit à gauche en signe de dénégation*»; *froncer les sourcils* – «*contracter les sourcils pour exprimer son mécontentement ou son attention*»).

Спостерігаючи за функціонуванням цих номінацій у тексті, для кожної з них було виявлено декілька постійних діагностичних маркерів. Так, наприклад, для номінації *hocher la tête* обов'язковими безпосередніми діагностичними маркерами є ті, що вказують на особливості реалізації самого жесту: «*en signe de refus*», «*en dénégation*» – жест незгоди, відмови, «*de droite à gauche*» – жест згоди, що пояснюється можливостями даної номінації називати потенційно два типи жестів. Серед ситуативних діагностичних маркерів даної номінації найпоширенішим є узгодженість між вербальною та невербальною складовими комунікації, наприклад: 1) відповідний жест підкріплює вербально висловлену згоду: *Ton papa i' dit, n'est-ce pas: «Pourvu que la guerre continue!» hé ? – Pour sûr, dit l'enfant en hochant la tête, parce qu'on devient riche (Barbusse H. Le Feu); Jerphanion écoutait sans interrompre, hochant la tête d'un air de compréhension sympathique (Romain J. Les*

hommes de bonne volonté); 2) значення жестової номінації – «сумнів» – розкривається у поєднанні з реплікою відповідного типу: « – Voilà dix-sept jours qu'on est là! Et on croyait qu'on allait s'en aller du jour au lendemain! – *On n'sait jamais!* dit Paradis, *en hochant la tête* et en claquant la langue» (Barbusse H. Le Feu).

Отже, залучення діагностичних маркерів до аналізу жестових номінацій у художніх текстах дозволяє: 1) встановити відносно стабільні характеристики відповідних жестів (завдяки безпосереднім діагностичним маркерам); 2) визначити набір комунікативно значущих параметрів для кожного жесту, а також деякі не лексикалізовані їх значення (завдяки ситуативним діагностичним маркерам). Подальші розвідки можуть бути спрямовані на створення лексикографічних портретів найбільш відтворюваних у художніх текстах жестів.

Список використаних джерел:

1. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика / Г.Е. Крейдлин. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 581 с.
2. Стернин И.А., Соломатина М.С. Семантический анализ слова в контексте / И.А. Стернин, М.С. Соломатина. – Воронеж: «Истоки», 2011. – 150 с.
3. Хлыстова В. Г. Функционально-структурная и семантическая характеристика кинематических речений, отражающих коммуникативный аспект кинесики: на материале английского языка: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Х. В. Геннадьевна. – Нижний Новгород, 2005. – 205 с.
4. Хроленко А.Т. Введение в филологию / А.Т. Хроленко. – Москва: Флинта, 2015. – 252 с.

Юшкевич В.І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Національна академія державного управління
при Президентіві України*

ПУБЛІЧНИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС: ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ВІДМІННОСТІ

Прагнення України до більш активної ролі у світовому співтоваристві, долучення її до глобальних трансформаційних процесів ХХІ століття не можливо без активної діяльності офіційних представників влади і громадських діячів, яка постає, переважно, як вербалізована діяльність: публічна комунікація або публічний дискурс. Влада реалізується і відтворюється в дискурсі й за допомогою дискурсу.

Публічна комунікація є своєрідним засобом взаємодії між органами державної влади та громадськістю в системі державного управління. Нові завдання, які постають перед державним управлінням щодо організації діалогу влади і суспільства потребують ґрунтовного вивчення публічної комунікації як феномену, який актуалізує інтереси, потреби, світоглядні орієнтири та цінності учасників інформаційної взаємодії.

Існують різні підходи до визначення *публічного дискурсу*. В цілому його розуміють як дискурс, орієнтований на масового адресата [2]. Параметрами публічного дискурсу вважають: (1) масова адресація; (2) адресант – індивідуальний промовець з певним соціальним статусом, що дає «право на промову»; (3) соціально-значима тематична спрямованість; (4) інтелектуалізована, але зрозуміла широкій аудиторії промова [1]. До основних різновидів публічної комунікації, які спрямовані на забезпечення ефективного функціонування державного управління, відносяться: просвітницька комунікація, публічні виступи та дебати, публічні акції, ПР-компанії та реклама, політичні ток-шоу. Усі ці різновиди спрямовані на встановлення діалогічних відносин між органами державної влади та громадськістю на принципах досягнення взаємодовіри й управління громадською думкою [4, с. 19].

Публічний дискурс, на нашу думку, можна розглядати як такий, що перетинається з *політичним дискурсом*. Останній розуміють, в широкому

значенні, як використання мови в соціально-політичній сфері, тобто це слово про політику, система суджень, наповнених політичним змістом, у вузькому значенні – це лише дискурс політиків, його складають урядові обговорення, парламентські дебати, партійні програми, передвиборчі дебати, публічні виступи та заяви політиків [9]. Політична комунікація – це процес передачі політичної інформації, завдяки якому вона циркулює від однієї частини політичної системи до іншої, між політичною системою і соціальною системою; триває безперервний процес обміну інформацією між індивідами і групами на всіх рівнях [3, с. 276]. Політичний дискурс формується в контексті функціонування політичних інститутів (засідання уряду, сесія парламенту, з'їзд партії тощо) і є політичним, якщо супроводжує політичний акт у відповідній інституційній атмосфері [9].

Спілкування політиків і виборців може бути формальним (приватні бесіди) і неформальним (публічні виступи). Але кожного разу мова політиків повинна бути дуже переконливою. Адже суть політики зводиться до бесіди, розмови, до необхідності переконати протилежну сторону свідомо або підсвідомо інтерпретувати, оцінювати й діяти [10, с. 17].

З вище описаного випливає, що політичний дискурс має чимало *спільних рис* із публічним, зокрема (1) інформування суспільства, тобто «передача інформації, що зачіпає суспільний інтерес із одночасним наданням їй публічного статусу» [8]; (2) створення впливу на аудиторію. Кожен політичний діяч має на меті призвати, переконати, заманити на свій бік слухача. Переконання здатні формувати рівень взаємовідносин між політиком та виборцем. Ефективність спілкування політичного діяча залежить від його здатності взаємодіяти з іншими людьми та встановлювати так званий рапорт, налаштовуючись щодо їхніх моделей світу і навичок поведінки, внутрішньо приєднуючись до них; (3) мають маніпулятивну функцію, яка реалізується у вигляді пропаганди – засіб маніпулювання свідомістю людей за допомогою мови; (4) функціонально зумовлені ідеологією певної групи, тобто є доступними для розуміння (відповідно до завдань пропаганди) і зорієнтованими на певну групу [6].

Не зважаючи на таку кількість спільних рис можна зазначити і суттєві *відмінності*. Публічний дискурс постає як розумово-

комунікативна діяльність, котра лише частково перетинається з політичним дискурсом. Мається на увазі, що під публічним дискурсом слід розуміти дискурс офіційних представників країни, тобто представників влади та керівних органів, а також дискурс державних службовців місцевого рівня.

Якщо порівняти ознаки публічного і політичного дискурсу можна зазначити такі розбіжності: (1) агентами публічного дискурсу є політики і чиновники, а агентами політичного дискурсу постають виключно політики; (2) базовим концептом політичного дискурсу є концепт ВЛАДА [7], а його стратегією *боротьба за владу* [5]; (3) середовищем функціонування політичного дискурсу є державні інституції, що і визначає його інституційну природу, в той час як публічний дискурс реалізується в інституційному середовищі частково, так як, наприклад, зустрічі і спілкування політиків з виборцями може відбуватися будь де, не обов'язково в державних установах.

Таким чином, можна стверджувати, що публічний дискурс інкорпорує політичний лише частково, тобто розумово-комунікативна діяльність вищої ланки державного управління постає як *публічний політичний дискурс*.

З точки зору головної інтенції боротьби за владу, основними жанрами публічного політичного дискурсу є дебати, публічні промови політиків, інавгураційне звернення президента, звіти уряду у парламенті, затвердження або обговорення бюджету тощо.

Аналіз публічного політичного дискурсу логічно обумовлює потребу зосередити увагу в подальших розвідках на його жанрах, зокрема політичних передвиборчих дебатах президентів США, які є ключовим механізмом передачі інформації та впливу на аудиторію, потужним інструментом інформування та переконання великих груп людей.

Список використаних джерел:

1. Андриановна Е. К. Прагматическая направленность метакоммуникативных элементов дискурса / Е. К. Андриановна // Прагматическая интерпретация и планирование дискурса. – Пятигорск: ПГПИИЯ, 1991. – С. 58-59.

2. Воронцова Т. А. О соотношении понятий публичный дискурс – дискурс СМИ – публичная речь [Электронный ресурс] / Т. А. Воронцова. – Режим доступа: http://vestnyk.udsu.ru/2008/2008-13/vuu_08_053_03.pdf.

3. Енциклопедія державного управління [довідк. вид.]: Публічне врядування / [гол. ред. Ю. В. Ковбасюк; наук.-редкол. тому: В. С. Загорський, С. О. Телешун, А. В. Ліпенцев та ін.]. – К.: НАДУ; Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – Т. 8. – 710 с.

4. Романенко Є. О. Публічна комунікація як засіб транспарентності державного управління / Є. О. Романенко // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. – 2014. – Вип. 1. – С. 15-26.

5. Ущина В. А. Соціолінгвістична категорія домінантності та її реалізація в англomовному політичному дискурсі: дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Ущина Валентина Антонівна. – Луцьк, 2002. – 208 с.

6. Худолій А. О. Публічний дискурс у зовнішньополітичній діяльності президентів США (1945-2012 рр.): дис. ... док. політ. наук: 23.00.04 / Худолій Анатолій Олексійович. – Острог, 2013. – 463 с.

7. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М.: Гнозис, 2004. – 326 с.

8. Шишкина М. Ю. Паблик рилейшнз в системе социального управления / М. Ю. Шишкина. – СПб: Изд-ва «Паллада-медиа» и СЗРЦ «РУСИЧ». – 2002. – 444 с.

9. Dijk T. A. van. What is political discourse analysis? // Blommaert J., Bulkaen C. *Politikal linguistics*. – Amsterdam: Benjamins, 1998. – Pp. 11-52.

10. Foote Joe S. *Television Access and Political Power. The Networks, the Presidency and the «Loyal Opposition»* / Joe S. Foote. – N. Y., London: Praeger Publishers Inc, 1990. – 212 p.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Дьячук С.В.

старший викладач,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

І. Я. ФРАНКО – ПЕРШИЙ ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗАГАДОК

Іван Франко – не лише видатний письменник, публіцист, громадський діяч, а ще й учений з широким спектром наукових інтересів: він залишив нам ґрунтовні праці з філософії, етнографії, мовознавства та літературознавства, економіки, психології. А ще І. Франко був невтомним збирачем і дослідником української народної творчості. Його праці з фольклористики, зокрема дослідження народних пісень, казок, легенд та ін., не тільки не втратили актуальності в наш час, але, навпаки, потребують детального вивчення і нового прочитання.

У світлі останніх суспільно-політичних подій у нашій державі особливої актуальності набуває проблема виховання «української людини» – патріота з яскраво вираженою національною ідентичністю. І проводити таке виховання слід як у дитячому садку та школі, так і в сім'ї – осередку, в якому закладаються основи світогляду і менталітету, у тому числі й національного. Останнім часом серед професійних педагогів і національно свідомих молодих батьків усе більшої популярності набувають виховні традиції української етнопедагогіки – педагогічної галузі, яка охоплює емпіричні педагогічні знання, навички, досвід українського народу. В етнопедагогічній практиці значне місце посідає фольклорна спадщина, зокрема усна народна творчість: приказки, прислів'я, пісні, казки, легенди, молитви, замовляння, загадки. Не тільки закладений у них зміст, але також їхня форма і властиві рідній мові ритміка, мелодика формують у дитини відчуття приналежності саме

до цієї етнічної спільності. Не буде перебільшенням сказати, що народна творчість була неписаним підручником з педагогіки.

Використання фольклору в сучасному виховному процесі може бути достатньо ефективним лише за умови всебічного ознайомлення з його особливостями, виховними можливостями та механізмами впливу самих вихователів, учителів, батьків. Деякі фольклорні жанри досі залишаються недооціненими, і, відповідно, їхній виховний потенціал використовується не в повній мірі. Це стосується, зокрема, народних загадок.

Отже, розглянемо внесок І. Франка в дослідження українських народних загадок і, зокрема, запропоновану ним класифікацію загадок та характеристику їх змісту та образів з огляду на особливості первісного світогляду давніх українців.

«Загадка (від «гадати» – думати, вгадувати) – жанр фольклору, дотепне запитання, часто у віршованій формі. Загадка вживається не лише для активізації пізнавальних можливостей дитини (та й дорослих), практикованої етнопедагогікою, чи гуртової розваги, а й почасти містить у собі філософський зміст» [1: 271]. Перші збирачі та видавці українських загадок – Г. Ількевич, О. Семеновський, М. Номис, П. Чубинський. Перша наукова праця, присвячена українським загадкам, належить І. Франкові: це незакінчена стаття «Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних», яку вперше було надруковано в часописі «Зоря» у 1884 р. Серед сучасних дослідників цього унікального фольклорного жанру слід відзначити Г. Онищенка, який вивчав мовну структуру українських загадок [2], Н. Салтовську (досліджувала поетику народних загадок) [3], О. Смольницьку (описала архетипні системи в загадках) [4].

На жаль, інші особливості українських народних загадок ще й досі недостатньо досліджені сучасними фольклористами, і, відповідно, їхній виховний потенціал не використовується в повній мірі. Як правило, сучасні педагоги здебільшого застосовують загадки лише як розважальний елемент виховного процесу, недооцінюючи їх глибинний філософсько-пізнавальний зміст, що несе важливу інформацію про світоглядні та ментальні особливості українців. У зв'язку з цим надзвичайно цікавою є вищезгадана праця І. Франка «Останки

первісного світогляду в руських і польських загадках народних», у якій автор уперше подав логічну і науково обґрунтовану класифікацію народних загадок [5].

За основу своєї класифікації загадок як одного з найдавніших фольклорних жанрів І. Франко взяв первісні релігійні уявлення давніх слов'ян (анімізм, зооморфізм, антропоморфізм). Першими, на думку дослідника, виникли анімістичні загадки.

Анімізм (лат. *anima* – душа або *animus* – дух) – це віра в існування душ та духів як першооснови всього суцього, яка базується на уявленні про природу як живу істоту [1; 42]. Анімізм є основою міфологічного світогляду. До анімістичних загадок належать ті твори, в яких неживі предмети представлені в персоніфікованому вигляді, тобто «в котрих речі мертві, як, напр., сили і явища природи або знаряди і витвори праці людської, представлені як істоти живі, в виді звірячим або людським» [5; 335]. І. Франко наводить приклади таких загадок. «Тато високий, мама широка, син кучерявий, а невістка сліпа»: тут «тато» – це небо, «мама» – земля, «син» – вода, «невістка» – ніч. «Сидить півень на вербі, пустив коси до землі» – у цій загадці небо постає в образі так званого світового дерева. Цікавою є персоніфікація сонця у вигляді жінки («панни») в загадці про сніг, мороз і сонце: «Летить птиця без крил, паде без ніг, зварив кухар без вогню, з'їла пані без рота».

Друга група загадок, яку виокремлює І. Франко, пов'язана з зооморфними уявленнями давніх слов'ян. Зооморфізм (від грец. *zoon* – тварина і *morphe* – форма) – це форма первісного релігійного світогляду, яка полягає в наділенні людей якостями тварин, цей термін також часто використовується для позначення уявлення богів в образах тварин, а священних тварин – як утілення сутності богів. Зооморфізм тісно пов'язаний з тотемізмом (одж. *ot-totem* – його рід) – вірою в існування кровних (родинних) зв'язків між певною групою людей (рід, плем'я) і певним видом тварин чи рослин. І. Франко наводить приклади зооморфних загадок, у яких зооморфні образи пов'язані з культом птахів. «Сидить півень на осиці, підняв догори косиці»: тут вогонь і дим асоціюються з півнем. «За горами, за лісами золота квочка золоті курятка водить»: місяць і зірки постають в образах квочки з курчатами. Ніч

постає в образі корови («Чорна корова всіх людей поборола»), місяць – в образі теляти, вола чи барана («Золоте теля то худіє, то тиє», «Лисий віл крізь ворота дивиться», «Ціле оболоння овець, а між ними ріжкатий баранець»). Цікаво, що символами природних явищ у більшості зооморфних загадок виступають лише свійські птахи і тварини. І. Франко пояснює це тим, що «ті звірі, з котрими чоловік найближче живе, котрих вдачу найліпше знає, і котрі заразом, як нас поучає порівнююча історія первісних релігій, займали найбільше місце в первісній культурі звірів (зоолатрії), спільним в більшому або меншому розмірі всім народам на певнім ступні розвою духового» [5: 340].

Третя група, яку виділяє у своїй праці І. Франко, – це антропоморфні загадки. Антропоморфізм (грец. *anthropos* – людина і *morphe* – форма) – наділення предметів природи, міфічних істот людськими рисами та якостями.

У загадках цього типу природні явища та реалії порівнюються з людьми та людськими стосунками. Так, у загадці «Тато високий, мама широка, син кучерявий, а невістка сліпа» відображено родинні відносини: тато – це небо, мати – земля, син уособлює воду, а дочка – ніч. Зоря (вечірня, ранкова) звичайно асоціюється з образом вродливої дівчини, богині: «Зоря-зоряниця, красная дівиця, ключі погубила, сонце вкрала». Вогонь порівнюється з батьком, дим – із сином: «Ще ся батько не народить, а вже син по світі ходить». Хоча в антропоморфних загадках також є відгомін анімістичних уявлень, однак цей тип загадок виник пізніше, ніж загадки анімістичні. Про це свідчать присутні в них алюзії на більш сучасні суспільні відносини та явища, віддалені від первісної міфології.

На думку І. Франка, усі інші типи загадок виникли вже пізніше. «Більш сучасні» загадки, можливо, й цікавіші та різноманітніші з лінгвістичного погляду, однак саме найдавніші загадки несуть у собі елементи первісного світогляду, міфологічних уявлень наших предків: «Язикова сторона тої групи загадок не представляє спосібності до ніяких значніших уваг, уже хоч би для того, що вони по більшій часті дуже прості, що майже нічого або дуже мало в них полягає на самих виразах, а зате все майже на протиставленні двох відмінних від себе світоглядів.

Інші, пізніші і штучніші, загадки суть далеко цікавіші під взглядом мови і фразеології...» [5; 346].

Отже, запропонована І. Франком класифікація народних загадок є логічно вмотивованою і науково обґрунтованою, тому вона не втратила своєї актуальності й до сьогодні. На нашу думку, давні народні загадки доцільно використовувати в навчально-виховному процесі для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Як довів у своїй праці І. Франко, такі загадки мають просту будову, не відзначаються складністю лексики та фразеології, проте становлять велике пізнавальне значення, оскільки містять цікаві міфологічні уявлення наших предків про світобудову, природні явища.

Список використаних джерел:

1. Літературознавчий словник-довідник / ред. кол.: Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. – Київ: Академія, 1997. – 749 с. – С. 271.
2. Онищенко Г. А. Мовна структура української народної загадки (семантичний і синтаксичний аспекти): автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / Геннадій Анатолійович Онищенко; В.о. Дніпропетр. нац. ун-т.– Дніпропетровськ: Б.в., 2006.– 20 с.
3. Салтовська Н. В. Поетика українських народних загадок: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.07 / Наталія Василівна Салтовська. – Київ: Б.в., 2004. – 17 с.
4. Смольницька О. О. Взаємодія архетипних систем в українських, польських, староанглійських і кельтських загадках(на матеріалі праць І. Я.Франка та Ексетерської книги) / О. О. Смольницька // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 154. – С. 127-133.
5. Франко І. Я. Зібрання творів у 50-и томах. – К.: Наукова думка, 1980 р., т. 26, С. 332-346.

РИТОРИКА

Duban N.B.

Lecturer,

Ivan Franko National University of Lviv

MODES OF PERSUASION IN DONALD TRUMP'S DISCOURSE (BASED ON HIS PUBLIC ADDRESSES DURING THE 2015–2016 PRESIDENTIAL CAMPAIGN IN THE USA)

Needless to say that politicians have always tried to convince audiences of the accuracy of the arguments they present in addition to their own personal conviction and ability to act upon these arguments. K. Hyland maintains that unless people are convinced that something is true, they are unlikely to be persuaded. Thus rhetoric means either the demonstration of the truth or its imitation [2, p. 63]. Argumentation is effective when politicians manage to back up their claims in such a way that the audience can change their opinion in politicians' favour. For this reason, politicians need inductive and deductive proofs to defend their own ideas, to convince the audience and to impact on them. As a result, they appeal to the three modes of persuasion: logos, ethos and pathos.

The analysis of Donald Trump's persuasive rhetoric in terms of determining his appeal to the three modes of persuasion is of paramount importance taking into consideration the enormous domestic and global attention to the phenomenon of the most extravagant president of the USA.

Logos aims at persuading the audience by reason. Trump's appeal to logos helps the audience to feel the sense of membership in the political framework. For this reason, he uses phrases and expressions such as «the truth is», «the facts aren't known because», «that's the way it is», «for the purpose of» as well as he exploits grammar, the subjunctive mood in particular, helping the audience comprehend the essence of political issues and their role in dealing with them [5]. Moreover, Trump creates logical reasoning in his discourse by providing examples which help him to define an idea so that the audience can effortlessly understand the meaning.

Ethos is concerned with the personal appeal of one's character. However, the assumption is that a speaker may have a certain credibility prior to preparing or delivering a text, which is called preliminary ethos. Nevertheless, according to K. Hyland, preliminary ethos must constantly be strengthened during the course of the discourse itself [2, p. 64]. Therefore, Trump always tries to reinforce his preliminary ethos throughout his discourse striving to show off his intelligence in economics and business so as to convince the audience of his competence. The following examples are a direct proof to that:

«And our real unemployment is anywhere from 18 to 20 percent. Don't believe the 5.6. Don't believe it» [5].

«And after four or five years in Brooklyn, I ventured into Manhattan and did a lot of great deals – the Grand Hyatt Hotel. I was responsible for the convention center on the West Side. I did a lot of great deals, and I did them early and young. And now I'm building all over the world, and I love what I'm doing» [5].

Another strategy Trump applies so as to appeal to ethos is establishing his trustworthiness by showing his virtuous character. In fact, his experiences, values, and motives are the tools to arouse trust among the audience. For example:

«I'll bring back our jobs from China, from Mexico, from Japan, from so many places. I'll bring back our jobs, and I'll bring back our money» [4].

Trump also appeals to ethos by showing his goodwill to the audience. Goodwill is the audience's perception of a speaker who they believe understands them, empathises with them, and is responsive to them. When the audience believes in the speaker's goodwill, his chances of being acknowledged rise significantly. Trump is very responsive to the audience throughout his discourse. He stops his speeches and thanks the audience who exclaim in delight upon his statements as the following examples prove:

«They're not sending you. They're not sending you» [5].

«Thank you, darling» [3].

Pathos deals with convincing the audience by creating an emotional response. Pathos also gives persuasive message and power to move the audience to perform certain actions. Trump's appeal to pathos is characterised by his endeavour to evoke a wide spectrum of emotions. Nevertheless, such emotions as anger, hatred and confidence prevail in his discourse.

Anger is the emotion Trump exploits to the full. Aristotle maintains that anger comes when people are dissatisfied in their attempt to fulfil a certain need [1]. Moreover, anger always arises from offences against oneself and it is always concerned with individuals. In Trump's discourse appeal to anger can be illustrated by the following example:

«And we have nothing. We can't even go there. We have nothing. And every time we give Iraq equipment, the first time a bullet goes off in the air, they leave it» [65].

Hatred is a feeling which has an immediate effect on the audience. According to Aristotle, hatred may arise without offences against oneself [1]. A hater wishes to pity a person whom they have hated. In his discourse Trump arouses hatred in the audience. It is the dominant emotion that he expresses during his speeches. Trump shows his hatred to the audience so that the audience can feel the same feeling to certain people. In his discourse he often points out hatred to his opponents who are both from the USA and other countries. The following example proves that:

«And, I can tell, some of the candidates, they went in. They didn't know the air-conditioner didn't work. They sweated like dogs. They didn't know the room was too big, because they didn't have anybody there. How are they going to beat ISIS? I don't think it's gonna happen» [6].

Confidence is the emotion Trump frequently employs in his discourse. Aristotle claims that confidence comes when someone believes in his superiority over others and often experiences success [1]. Trump's confident feeling comes from his belief that he is superior to his rivals. By expressing his confidence he shows his optimistic character to the audience:

«I will be the greatest jobs president that God ever created. I tell you that» [5].

To conclude, Trump appeals to the three modes of persuasion in his discourse. He uses logos to prove that his statements are based on facts. Ethos is used to show the audience that he is a credible and intelligent politician. With the help of pathos Trump tries to evoke the emotions he expresses in the course of his discourse.

References:

1. Aristotle. *Rhetoric* / Aristotle; [translated by W. Rhys Roberts]. – New York: Dover Publications Inc., 2004. – 192 p.
2. Hyland K. *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing* / Ken Hyland. – London: Continuum, 2005. – 230 p.
3. Trump D. Donald Trump Rally in Tallahassee, Florida [Electronic resource] / Donald Trump // Donald Trump delivers campaign speech rally in Tallahassee, Florida, October 25, 2016. – Mode of access: <https://www.youtube.com/watch?v=kUAWZMPC9vQ&list=PL-NSU9cjYpaHyHPwhvWYq0ooFnuz7f-G0&index=64>. – [Last access: 2018, January 18].
4. Trump D. Donald Trump Trade Policy [Electronic resource] / Donald Trump // Donald Trump's trade and jobs plan speech Monessen, Pennsylvania, June 28, 2016. – Mode of access: <https://www.youtube.com/watch?v=IMCVRu5m1ig>. – [Last access: 2018, January 18].
5. Trump D. Donald Trump's 2016 Republican National Convention Speech [Electronic resource] / Donald Trump // Donald Trump's speech to the Republican National Convention in Cleveland, Ohio July 21, 2016. – Mode of access: <http://abcnews.go.com/Politics/full-text-donald-trumps-2016-republican-national-convention/story?id=40786529>. – [Last access: 2018, January 18].
6. Trump D. Iowa Freedom Summit [Electronic resource] / Donald Trump // Donald Trump spoke at the 2015 Iowa Freedom Summit held at Hoyt Sherman Place in Des Moines, Iowa, January 24, 2015. – Mode of access: <https://www.c-span.org/video/?323834-7/iowa-freedom-summit-donald-trump>. – [Last access: 2018, January 18].

НОТАТКИ

Наукове видання

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК**

**МАТЕРІАЛИ IV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 15.02.2018. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,28. Тираж 100. Замовлення № 0218/04.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво «Молодий вчений»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефон: +38 (0552) 39-95-30
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5761 від 09.11.2017 р.